

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra

Ievos Melnikaitės
V kurso, komercinės teisės
Studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Vaikams priteisiamo išlaikymo dydžio nustatymo problematika
Lietuvos ir užsienio valstybių praktikoje**

Vadovė: Doc. Dr. Danguolė Bublienė
Recenzentė: Partnerystės prof. Dr. Egidija Tamošiūnienė

Vilnius
2019

TURINYS

Ižanga	2
I. Vaiko teisė į išlaikymą	5
1.1. Nepilnamečių vaikų teisė į išlaikymą	6
1.2. Pilnamečių vaikų teisė į išlaikymą	8
II. Vaikams teikiamo išlaikymo dydžio nustatymo teisinis reguliavimas ir jo taikymas ...	11
2.1. Vaikams teikiamo išlaikymo dydžio nustatymo sistemos	14
2.2. Išlaikymo dydžio nepilnamečiams nustatymas pagal kriterijus	19
2.2.1. Išlaikymo dydžio kriterijus – vaiko poreikiai	20
2.2.2. Išlaikymo dydžio kriterijus – tėvų turtinė padėtis	25
2.3. Pilnamečių išlaikymo dydžio nustatymo kriterijai	29
III. Vaikams teikiamo išlaikymo dydžio pakeitimas	34
3.1. Išlaikymo dydžio pakeitimas dėl pasikeitusių vaiko poreikių	36
3.2. Išlaikymo dydžio pakeitimas pasikeitus tėvų turtinei padėčiai	38
Išvados	42
Šaltinių sąrašas	43
Santrauka	50
Summary	51

Ižanga

Tėvų pareiga materialiai išlaikyti savo vaikus įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalyje¹, Jungtinių Tautų Vaiko Teisių konvencijos (toliau -VTK) 27 straipsnyje², Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3.192 – 3.203³ straipsniuose ir įprastai suprantama kaip moralinė ir teisinė pareiga, siekiant visapusiškos vaiko gerovės, vystymosi ir tobulėjimo. Išlaikymo vaikams pareigą, kaip vieną svarbiausių elementų, užtikrinančių normalų vaikų vystymąsi ir sąlygas augti, reglamentuoja tiek tarptautiniai, tiek šalių nacionaliniai teisės aktai. Vaikams teikiamas išlaikymas priteisiamas tiek nepilnamečiams, tiek pilnamečiams (atsižvelgiant į tam tikrus kriterijus) vaikams. Vieningo teisinio reguliavimo dėl vaikams teikiamo išlaikymo sistemos, išlaikymo dydžio, nei tarptautiniu mastu nėra – reglamentuoti tėvų ir vaikų tarpusavio materialinius santykius paliekama nacionaliniu lygiu.

Pagal tarptautinius ir nacionalinius kitų šalių teisės aktus, vaikų išlaikymo pareiga yra vienoda kiekvienam iš tėvų, todėl vaikams liekant gyventi su vienu iš tėvų, santuokos nutraukimo, separacijos ir kitais santykių nutraukimo atvejais, tėvų valdžios apribojimo atvejais, ši pareiga išlieka abiem tėvams, taigi ir skyrium gyvenančiam tėvui.

Vaiko teisė gauti tokias socialines sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi yra įgyvendinama tėvų, kurie jam šias sąlygas turi suteikti. Sprendžiant kokio dydžio išlaikymas reikalingas vaikui, būtina nustatyti, kokia suma reikalinga minėtoms teisėms įgyvendinti. Įprastai išlaikymo būtinybė yra savaime suprantama, tačiau dažnai ginčai kyla dėl tėvų nesutarimo, koks išlaikymo dydis vaikui reikalingas ir teisingas. Tobulo modelio išlaikymo dydžiui nustatyti nėra nei Lietuvos, nei užsienio šalių praktikoje, kiekvienas išlaikymo dydžio apskaičiavimo būdas turi teigiamų iš neigiamų aspektų.

Vaiko poreikių prioritetą kaip vertybę atspindi tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose, tačiau nustatant išlaikymo dydį vaikui būtina atsižvelgti ir į tėvų galimybes tokį išlaikymą teikti. Valstybių pareiga yra užtikrinti, kad tėvų teikiamas išlaikymas patenkintų vaiko poreikius, prižiūrėti tėvų išlaikymo prievolės tinkamą vykdymą, tačiau itin detalai reglamentavus išlaikymo dydžio nustatymo būdą kyla grėsmė dėl tokio reglamentavimo įgyvendinimo galimybių.

Pagal esamą reglamentavimą tiek Lietuvoje tiek užsienio šalyse nustatant išlaikymo dydį kyla problema išlaikant balansą tarp vaiko poreikių ir tėvų galimybių tokį išlaikymą teikti –

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220-0

² Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501

³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, Nr. 74-2262

kiekvienas atvejis yra individualus ir tiek vaiko poreikiai, tiek išlaikymą teikiančio tėvo padėtis kiekvienu atveju skirtinga, todėl nustačius išlaikymo dydį, viena iš ginčo šalių dažnai lieka nepatenkinta.

Šiame darbe nagrinėjama kaip išlaikymo dydis priklauso nuo vaiko teisės į išlaikymą turinio, bei pilnamečių ir nepilnamečių vaikų išlaikymo dydžio nustatymo problema, kai išlaikymo dydžio forma yra kas mėnesį mokamos periodinės išmokos.

Nagrinėjamos temos aktualumas. Paskutinių kelių metų teismų nagrinėtų bylų statistika rodo, kad santuokos nutraukimo, išlaikymo vaikams priteisimo bylos yra vienos dažniausių nagrinjamų civilinės teisės bylų⁴, o teikiamo išlaikymo vykdymas išlieka didele problema⁵. Išlaikymo dydžio nustatymas liečia tiek tėvų įsipareigojimus, tiek vaikų teises gauti tinkamą aprūpinimą, galimybes tobulėti, augti tinkamomis sąlygomis. Paskutiniu metu išlaikymo dydžio nustatymo problematika mažai nagrinėta moksliniuose darbuose.

Darbo tikslas. Išanalizuoti problemas kylančias sprendžiant pilnamečių ir nepilnamečių vaikų išlaikymo dydžio klausimą Lietuvoje ir užsienio šalyse.

Darbo uždaviniai.

1. Išanalizuoti vaiko teisės į išlaikymą turinį ir jo įtaką išlaikymo dydžiui.
2. Išanalizuoti Lietuvos ir užsienio šalių teisinį reglamentavimą dėl išlaikymo dydžio nustatymo.
3. Išanalizuoti Lietuvos teismų ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką dėl vaikų išlaikymo.
4. Nustatyti problemas, kylančias taikant išlaikymo dydžio nustatymą reglamentuojančias teisės normas.

Objektas. Pilnamečių ir nepilnamečių vaikų teisės į išlaikymą turinys ir šios teisės įgyvendinimas nustatant išlaikymą kas mėnesį mokamomis periodinėmis išmokomis.

Tyrimo metodai

⁴ Lietuvos teismų statistika [interaktyvus] prieiga internete <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> , https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2018/04/d2_galutine-ataskaita-10.pdf P. 10, https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2017/05/d2_lietuvos_teismai_ataskaita.pdf P.12 , prisijungta 2019-01-03.

⁵ Pagal antstolių rūmų pateiktą statistiką daugiau kaip pusė teismų sprendimų dėl išlaikymo priteisimo buvo pateikta vykdyti antstoliams: 2016m. – 65 proc. , 2017m. – 60 proc., 2017 54 proc. [interaktyvus] Statistika pateikta 2019 m. balandžio 5 d. oficialiame Lietuvos antstolių rūmų Facebook svetainės puslapyje.

1. Lyginamasis metodas. Darbe lyginamas Lietuvos ir užsienio šalių teisinis reguliavimas ir praktika dėl vaikams teikiamo išlaikymo dydžio nustatymo.
2. Dokumentų analizės metodas. Analizuojami teisės aktai, mokslinė literatūra, praktinė medžiaga ir teismų praktika.
3. Sisteminis metodas. Metodas taikomas sistemiskai peržiūrint kelis teisės aktus, kuriuose įtvirtinta vaikų teisė į išlaikymą, išlaikymo dydžio nustatymo būdai ir sistemos.

Darbo originalumas. Išlaikymo dydžio nustatymo bendri kriterijai Lietuvos teisinėje sistemoje yra reglamentuojami įstatymų, plėtojami teismų praktikoje, tačiau šių kriterijų taikymo problematika yra mažai nagrinėjama teisinėje literatūroje. Keletas autorių yra lyginę Lietuvos ir pavienių užsienio šalių teises sistemas, tačiau paskutiniu metu nebuvo išleista darbų, kuriuose būtų analizuojama Lietuvos ir užsienio šalių teisinis reglamentavimas ir praktika išlaikymo dydžio nustatymo klausimu.

Svarbiausi šaltiniai. Rašant šį darbą daugiausia buvo naudojamos šiais šaltiniais: Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos teismų praktika – tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, tiek pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika.

I. Vaiko teisė į išlaikymą

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta valstybės konstitucinė pareiga saugoti ir globoti vaikystę, šio straipsnio 6 dalyje įtvirtinta tėvų pareiga auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti, taip pat VTK 27 straipsnyje pripažįstama kiekvieno vaiko teisė turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiam vystymuisi, sprendžiant ginčus dėl vaikų išlaikymo, būtina užtikrinti, kad vaikas turėtų materialines sąlygas fiziškai ir socialiai vystytis, ugdyti ir tobulinti savo įgimtus ir įgytus gebėjimus. Už šių vaiko teisių įgyvendinimą visų pirma yra atsakingi tėvai, tačiau valstybė, atsižvelgdama į nacionalines sąlygas ir savo galimybes, taip pat turi užtikrinti visas sąlygas vaikui gyventi ir augti sveikam⁶. Būtent tėvų pareiga užtikrinti vaikui minėtas sąlygas pagrindžia vaiko teisę į išlaikymą ir teisę į tokio dydžio išlaikymą, kuris patenkintų jo būtinuosius poreikius.

Vaiko teisė į išlaikymą numatyta tarptautiniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose. Išlaikymo atsiradimas siejamas su vaiko gimimu⁷ – nuo šio momento įgauna įstatymų nustatytas teises ir pareigas⁸, tame tarpe ir teisę būti materialiai aprūpintu. Tėvų materialinė pareiga išlaikyti vaikus nors ir dažniausia suprantama savaime, yra reglamentuojama teisės aktu. LR CK 3.192, 3.192¹ straipsniai numato tėvų pareigą išlaikyti savo vaikus, suteikiant jiems tinkamą materialinį aprūpinimą, būtiną vaikams vystytis, tobulėti. Vaikai gyvenantys kartu su tėvais išlaikymą gauna jiems suteikiamu būstu, maistu, drabužiais, mokymosi priemonėmis ir kitais būtiniais daiktais. Teisinį reglamentavimą dėl išlaikymo tiek nacionalinė, tiek tarptautinė teisė grindžia prioritetingą vaiko teisių ir interesų apsaugos gynimo principu, kuris numatytas Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁹ 38, 39 straipsniuose, VTK 3 straipsnio 1 dalyje, LR CK 3.3 straipsnio 1 dalyje, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo¹⁰ 4 straipsnio 1 punkte, todėl ir teisės aktų taikymas turi būti atliekamas vadovaujantis šiuo principu.

Sąvokos „vaikas“ ir „nepilnametis“ kasdienėje buitinėje kalboje gana dažnai tapatinamas, tačiau kalbant apie vaikų išlaikymo institutą šios dvi sąvokos turi skirtingą reikšmę. Nagrinėjant vaikų išlaikymo institutą, sąvoka „vaikas“ aiškinama pagal giminystės ryšį, todėl vaikais

⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimu Nr. 54 patvirtinta „Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant įstatymus, reglamentuojančius tėvų pareigą materialiai išlaikyti savo vaikus, apibendrinimo apžvalga“. Teismų praktika, Nr. 23.

⁷ Sagatys G. *Tėvų pareiga išlaikyti nepilnamečius vaikus: aktualūs subjektų klausimai. Jurisprudencija*, 2005, P. 122.

⁸ VTK 7 straipsnis, LR CK 3.137 straipsnis

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220-0

¹⁰ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996 04 12, Nr. 33-807

laikomi tiek nepilnamečiai, tiek pilnamečiai asmenys, kuriuos su tėvais sieja tarpusavio teisės ir pareigos. Nacionaliniai ir užsienio teisės aktai numato privalomą nepilnamečių vaikų išlaikymą ir pilnamečių vaikų išlaikymą esant galimybei, jei vaikas atitinka tam tikrus kriterijus. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2007 m. birželio 7 d. nutarime pažymėjo, kad CK įtvirtintas nepilnamečių vaikų išlaikymo institutas ir pilnamečių vaikų institutas nėra tapatūs, jie iš esmės skiriasi, nes iš esmės skiriasi atitinkamų teisinių santykių subjektai: pirmuoju atveju vienas iš teisinių santykių subjektų visada yra nepilnametis vaikas, turintis teisę gauti iš tėvų materialinį išlaikymą, o kitas subjektas – vienas iš jo tėvų, arba abu tėvai, todėl teisiniai santykiai atsiranda tarp nepilnamečio ir pilnamečio (pilnamečių) asmenų, o antruoju atveju – teisiniai santykiai tarp pilnamečių subjektų.

Būtent nurodytos vaiko teisės gauti tinkamas gyvenimo sąlygas – aprūpinimą maistu, apranga, būstu, galimybe mokytis ir tobulėti, lemia išlaikymo dydžio nustatymą – išlaikymo dydis vaikams turi būti toks, kad patenkintų šias teises. Minėtoje LR Konstitucinio Teismo byloje Seimo atstovas E. Mušinskis pateikė nuomonę, kad „esminis tėvų valdžios elementas ir būtina tinkamo tėvų valdžios įgyvendinimo sąlyga – pareigos materialiai išlaikyti vaiką vykdydamas. Jeigu vaikui neteikiamas materialinis išlaikymas, neįmanomas ir kitų pareigų (pvz. tinkamai rūpintis vaiko sveikata, švietimu, sudaryti kitas sąlygas darniam bei visapusiškam vaiko vystymuisi) vykdydamas“. Kaip jau minėta, išlaikymas gali būti skiriamas pilnamečiams ir nepilnamečiams vaikams, tačiau skiriasi pilnamečių ir nepilnamečių vaikų teisės į išlaikymą turinys. Dėl šios priežasties svarbu plačiau išanalizuoti šių teisių turinį ir kaip tai lemia išlaikymo priteisimą ir išlaikymo dydį.

1.1. Nepilnamečių vaikų teisė į išlaikymą

Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracijos¹¹ preambulėje nurodoma, kad „vaikui, turint galvoje jo fizinį ir protinį nesubrendimą, reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, įskaitant atitinkamą teisinę apsaugą, tiek iki gimimo, tiek ir po jo“, o 4-asis principas nurodo, kad „vaikas turi naudotis socialiniu aprūpinimu. Jis turi teisę sveikai augti ir bręsti, <...> Vaikas turi turėti teisę gauti gerą maistą, naudotis gyvenamosiomis patalpomis, pramogomis ir medicininio aptarnavimu“. Nepilnamečiai vaikai laikomi itin pažeidžiamais asmenimis dėl savo ribotų galimybių apsirūpinti gyvenimui būtinu būstu, maistu, drabužiais ir kitais reikmenimis. Lietuvoje asmenys iki pilnametystės nėra laikomi teisiais ir veiksniais, išskyrus tam tikrus

¹¹ Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija. *Paskelbta Generalinės Asamblėjos 1959 m. lapkričio 20 d. 1/86 (XIV) rezoliucija.*

atvejus¹², todėl negali sudarinėti sandorių, būti pilnai atsakingas už savo veiksmus ir įgyvendinti visų pilnamečiams asmenims suteikiamų teisių. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (toliau – VTK 18 straipsnis nurodo, kad abu tėvai (taip pat teisėti globėjai) yra bendrai ir vienodai atsakingi už vaiko auklėjimą ir vystymąsi ir pagrindinis jų rūpestis turi būti vaiko interesai. Kiekvienas vaikas turi teisę turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi ir tėvams tenka didžiausia atsakomybė už šių sąlygų sudarymą¹³. LR CK 3.155 straipsnio 2 dalis numato, kad tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgiant į jų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje. Nors teisės aktuose įvardijama ne vaikų teisė gauti išlaikymą, o tėvų pareiga materialiai išlaikyti savo vaikus, tokios pareigos įtvirtinimas tuo pačiu reiškia ir vaiko teisę reikalauti tokio išlaikymo¹⁴.

Lietuvoje, kaip ir daugelyje užsienio šalių nepilnamečiais yra pripažįstami asmenys iki 18 metų ir tėvai privalo juos išlaikyti¹⁵. Kiekviena iš šalių turi pareigą vienaip ar kitaip užtikrinti vaikams teikiamą išlaikymą – nustatyti kaip ir koks išlaikymas vaikams turi būti teikiamas, prižiūrėti išlaikymo prievolės vykdymą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad pareigos rūpintis vaiku, auklėti jį ir išlaikyti, sudaryti normalias gyvenamosios aplinkos sąlygas kyla iš prigimtinės prievolės būti atsakingiems už vaikų padėtį iki šiems sulaukiant pilnametystės. Tėvai negali atsisakyti vykdyti savo pareigos išlaikyti vaiką iki pilnametystės arba perkelti šios pareigos vykdymo kitiems asmenims, taip pat vienam iš tėvų, su kuriuo gyvena vaikas. Todėl nors tėvų turtinė padėtis yra svarbus veiksnys, nustatant nepilnamečiam vaikui skiriamo išlaikymo dydį, tačiau net ir tuo atveju, jei vaiko tėvai neturi pajamų ir turto, jų pareiga išlaikyti nepilnametį vaiką nedingsta¹⁶. Tėvų pareiga išlaikyti nepilnametį vaiką yra absoliuti ir jos negalima nei vienašališkai atsisakyti, nei kitaip panaikinti. Būtent dėl savo ribotų galimybių save išsilaikyti turi teisę būti išlaikomais. Skirtingai nei pilnamečiai vaikai, kurie būdami pilnai veiksnius, galintys dirbti, gauti pajamų ir save išsilaikyti, teisę gauti tėvų išlaikymą turi tik tam tikrais atvejais.

¹² Pagal LR CK 2.7, 2.8. str. Iki 14 metų laikomas neveiksniu, nuo 14 iki 18 laikomas dalinai veiksniu, 2.9.str. numatytas emancipacijos institutas, pagal darbo teisės normas darbinis veiksnumas atsiranda sulaukus 16 metų.

¹³ Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501 27 str.

¹⁴ Bernotaitytė G. *Vaiko išlaikymo dydžio ir formos nustatymo problemos*, 2006, magistro baigiamasis darbas. P.8

¹⁵ Directorate-general for internal policies Policy department, Citizen's rights and constitutional affairs. *Child maintenance systems in EU Member States from a gender perspective* [interaktyvus] 2014, prieiga internete [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/474407/IPOL-FEMM_NT\(2014\)474407_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/474407/IPOL-FEMM_NT(2014)474407_EN.pdf) P.24-27. Prisijungta 2019-01-06

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *Metinis informacinis pranešimas*, 2017. P. 26.

1.2. Pilnamečių vaikų teisė į išlaikymą

Kaip jau minėta, tėvų ir vaikų ir vaikų tarpusavio santykiuose sąvoka „vaikas“ siejama su giminystės ryšiu (tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, įvaikinimo, gali būti aiškinama ne biologiniu, bet teisiniu giminystės ryšiu), ir nesiejamas su asmens amžiumi. „Pilnamečio vaiko“ sąvoka plačiąja prasme turėtų būti suprantama kaip nurodanti asmenį, sulaukusio įstatymo numatyto amžiaus, nuo kurio jis laikomas įgijęs civilinį veiksnumą ir esantį savo tėvų vaiku¹⁷.

Pilnamečių vaikų teisės į išlaikymą instituto turinys, kaip jau minėta iš esmės skiriasi nuo nepilnamečių vaikų išlaikymo instituto dėl teisinių santykių subjekto. Pilnamečių vaikų teisė į išlaikymą buvo nagrinėjama Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo¹⁸, kuris sprendė, kad tėvų ir vaikų, net ir sulaukusių pilnametystės, ryšiai yra ypatingi ir konstituciškai vertingi, tačiau tai nereiškia, kad galima nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad pilnametystės sulaukusių vaikų savarankiškai priimtų sprendimų įgyvendinimo našta būtų besąlygiškai perkeliama tėvams, kurie tuos sprendimus priimantiems pilnamečiams vaikams jau neturi ir negali turėti jokios valdžios (tėvų valdžios). Šiuo Konstitucinio Teismo nutarimu buvo išaiškinta, kad teisiniu reguliavimu negalima imperatyviai nustatyti tėvų pareigos išlaikyti pilnamečius vaikus. Teismas pabrėžė, kad pareiga remti pilnamečius vaikus gali būti pagrindžiama kitomis Konstitucijos nuostatomis, šių nuostatų visuma, tačiau būtina nustatyti esminius paramos reikalingų pilnamečių vaikų išlaikymo instituto elementus. Įtvirtinant tėvų pareigą materialiai išlaikyti savo pilnamečius vaikus, negalima paneigti kurių nors Konstitucijos ginamų ir saugomų tėvų teisių bei teisėtų interesų, taip pat negalima suvaržyti ir paneigti teismo įgaliojimų vykdyti teisingumą. Įtvirtinant minėtą pareigą negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris sudarytų prielaidas iš esmės pabloginti tėvų, kitų asmenų padėtį; tokios pareigos, kurios tėvai apskritai negalėtų vykdyti; kai tėvų pajamos ar turimas turtas nėra dideli (turto ir pajamų pakankamumas negali būti vertinamas vien formaliai); kai patys tėvai yra reikalingi paramos, globos; kai paramos reikalingas pilnametis vaikas siekia ne pirmo aukštojo mokslo, bei kuri mokosi nesąžiningai, nepažangiai, piktnaudžiauja šeimos teisėmis. Tokį aiškinimą lėmė tai, kad išlaikymo priteisimas pilnamečiams asmenims negali būti grindžiamas tokiais pačiais principais kaip nepilnamečiams, nes priešingu atveju būtų paneigta pati pilnametystės samprata, įtvirtinta konstitucijoje ir visoje teisės sistemoje. Konstitucinis

¹⁷ Burbaitė D. *Pilnamečių vaikų išlaikymas: optimalaus teisinio reguliavimo modelio paieška*. 2011, magistro baigiamasis darbas. P. 9.

¹⁸ 2007m. birželio 7d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.194 straipsnio 3 dalies (2004m. lapkričio 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai

Teismas išaiškino, kad LR CK 3.194 straipsnio 3 dalies (2004 m. lapkričio 11 d. redakcija) nuostata, kurioje nurodyta, jog teismas privalo priteisti tėvų išlaikymą vaikui, kuriam reikalinga parama ir kuris mokosi aukštosios ar profesinės mokyklos dieniniame skyriuje besimokančiam ir ne vyresniam negu 24 metų pilnamečiam asmeniui, prieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui. Nustatyta, kad teismas turi teisę spręsti, ar pilnamečiui asmeniui reikalingas išlaikymas. Po šio nutarimo LR CK nuostatos turėjo būti pakeistos. Šiuo metu galiojanti LR CK straipsnio, numatančio galimybę pilnamečiam vaikams gauti išlaikymą, redakcija, atitinkanti Konstitucinio Teismo išaiškinimą įsigaliojo tik 2013 m. Galima teigti, jog šis pakeitimas, atsižvelgiantis ir į tėvų galimybes, teisėtus lūkesčius, nustatantis teismų diskreciją spręsti, turėjo būti atliktas greičiau, nei tai buvo padaryta.

LR CK 3.192¹ numato tėvų pareigą išlaikyti savo pilnamečius vaikus. Ši pareiga taikoma tais atvejais, kai tėvai turi galimybę tokį išlaikymą teikti, o vaikas mokosi ar studijuoja ir jam yra būtina materialinė parama. Nustatant išlaikymą pilnamečiam vaikui atsižvelgiama į vaiko ir jo tėvų šeimyninę ir turtinę padėtį, gaunamas pajamas, vaiko galimybę pačiam gauti pajamų ir kitas svarbias aplinkybes. Panašus reglamentavimas yra ir kitose užsienio šalyse: Čekijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Liuksemburge išlaikymas numatytas iki kol vaikas bus finansiškai nepriklausomas, Estijoje, Lenkijoje, iki kol bus baigta vidurinė mokykla, Graikijoje, kol mokysis ar studijuos, tačiau neilgiau nei iki 24 metų, Airijoje iki kol mokysis ar studijuos, tačiau ne ilgiau nei iki 23 metų ir kt.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje tėvų pareiga išlaikyti savo pilnamečius vaikus siejama su jų teise gauti jų amžių ir galimybes atitinkantį išsilavinimą. Kasacinis teismas išaiškino, kad pilnamečių vaikų išlaikymo institutu siekiama padėti moksleiviui įgyvendinti teisę siekti išsilavinimo, todėl tėvai privalo taip pat padėti moksleiviui ir (ar) studentui įgyvendinti šią teisę, labiau atsižvelgiant į aplinkybę, kad pilnametis vaikas dar neįgijo iš esmės šiuolaikinėje visuomenėje būtino ir pagrindinio išsilavinimo, kuris vėliau taptų pamatu siekiant aukštesnio išsilavinimo ar profesijos. Be to, vidurinės mokyklos moksleivis, nors ir esantis darbingas, įgijęs visišką civilinį veiksnumą, tačiau negali savęs išsilaikyti, nes didžiąją savo laiko dalį privalo skirti mokymuisi, privalomai lankyti pamokas, išklaudyti nustatytą kursą, skirti laiko namų darbams atlikti¹⁹.

Dėl pilnamečių vaikų teisės į išlaikymą savo nuomonę yra išsakęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2007 m. birželio 7 d. nutarime²⁰ sprendė, ar LR CK 3.194

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-03-14 nutartis civilinėje byloje N.J. v. G.J. Nr. 3K-3-104/2007

²⁰ 2007m. birželio 7d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.194 straipsnio 3 dalies (2004m. lapkričio 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai

straipsnio 3 dalies (2004 m. lapkričio 11 d. redakcija) nuostata „išlaikymą teismas priteisia <...>, kai vaikui būtina parama, jis mokosi vidurinių, aukštųjų ar profesinių mokyklų dieniniuose skyriuose ir yra ne vyresnis negu 24 metų²¹“ neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalies nuostatai, kad tėvų teisė ir pareiga yra išlaikyti savo vaikus iki pilnametystės, bei teisinės valstybės principui. Konstitucinis Teismas išaiškino, kad dalis, kurioje nustatyta, jog teismas privalo priteisti tėvų išlaikymą vaikui, kuriam reikalinga parama ir kuris mokosi aukštosios ar profesinės mokyklos dieniniame skyriuje besimokančiam ir ne vyresniam negu 24 metų pilnamečiam asmeniui, prieštaruja konstituciniam teisinės valstybės principui. Nustatyta, kad teismas turi teisę spręsti, ar pilnamečiui asmeniui reikalingas išlaikymas. Šiuo metu galiojanti LR CK straipsnio, numatančio galimybę pilnamečiam vaikams gauti išlaikymą, redakcija įsigaliojo tik 2013 m. Galima teigti, jog šis pakeitimas, atsižvelgiantis ir į tėvų galimybes, teisėtus lūkesčius, turėjo būti atliktas greičiau, nei tai buvo padaryta.

Nepilnamečių vaikų teisė į išlaikymą yra visuotinai pripažįstama tarptautinėje teisėje, šios teisės įgyvendinimą privalo užtikrinti kiekviena valstybė, tačiau pirmiausia už šios teisės įgyvendinimą atsakingi vaiko tėvai. Tuo tarpu pilnamečių vaikų išlaikymas siejamas su moraline pareiga, vaikų ir tėvų ryšiu, siekiant vaikui padėti gauti išsilavinimą.

²¹ Atkreiptinas dėmesys, kad ši nuostata iš dalies atitinka dabar galiojančią LR CK 3,192¹ straipsnio redakcijai, t. y. išliko tos pačios sąlygos vaikui, tačiau dabar galiojančioje redakcijoje yra numatytas sąlyga “tėvai, turintys galimybę”.

II. Vaikams teikiamo išlaikymo dydžio nustatymo teisinis reguliavimas ir jo taikymas

Ieškiniai dėl išlaikymo prievolių sprendžiami teismuose (išskirtiniais atvejais kitų valstybės institucijų). Tais atvejais, kai byla turi tarptautinį elementą, pirmiausia turi būti nustatoma kokios šalies teismui yra teisinga byla ir kokios šalies materialinę teisę taikyti. Pagal tarptautines jurisdikcijos taisykles, ieškiniai dėl išlaikymo gali būti nagrinėjami šalies teismuose: pagal kreditoriaus (vaiko) gyvenamąją vietą, pagal atsakovo gyvenamąją, pagal abiejų ginčo šalių pilietybę ir kt. Kreditorius (išlaikymo prievolėje – vaikas), gali pasirinkti į kurios šalies teismą kreiptis. Toks teisingumas nustatytas siekiant apginti silpnesnės šalies interesus²². Nustačius jurisdikciją dar nereiškia, kad taikytina teisė bus tos šalies, kurioje bus sprendžiama byla. Išlaikymo prievolėms taikytiną teisę nustato 1973 m. Hagos konvencija, 2007 m. Hagos protokolas²³, tarptautinės pagalbos sutartys. Išlaikymo prievolėms gali būti taikytina: kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė; *lex fori*; skolininko įprastinės gyvenamosios vietos teisė²⁴. Tokios taikytinos teisės nustatymas taip pat yra atsižvelgiantis į kreditoriaus interesus. Šios nuostatos taikomos ir tada, kai išlaikymo reikalingas vaikas yra pilnametis, t. y. sulaukęs 18 metų Tokiu būdu, užtikrinamas ir geriausių vaiko teisių ir interesų gynimo principo įgyvendinimas. Pavyzdžiui, kai Lietuvos pilietybę turintis vaikas gyvena užsienyje, įprastai lengviau ginti savo interesus gyvenamosios vietos šalies teisme, tačiau pagal Lietuvos teisę jo interesai ginami labiau, pavyzdžiui, pagal Lietuvos teisę jam gali būti užtikrinamas didesnio dydžio išlaikymas; arba jei pagal gyvenamosios vietos teisę sulaukus pilnametystės išlaikymas nenustatytas, tačiau Lietuvoje įstatymai tam tikromis sąlygomis numato galimybę gauti išlaikymą ir sulaukus 18 metų. Nors iš esmės, tokia galimybė pasinaudoti kreditoriui palankesne teise, manoma, kad tokia teise neturėtų būti naudojama, kai priklausomai nuo taikytinos teisės skiriasi išlaikymo dydis²⁵. Tokia nuomonė kritikuotina tuo požiūriu, kad pasirenkant palankesnę vaikui taikytiną teisę, geriau užtikrinami ir jo interesai gauti tinkamo dydžio išlaikymą, kuris patenkintų jo poreikius, todėl neturėtų būti užkertamas kelias rinktis. Teisme nagrinėjant bylą, teismas pats gali nuspręsti, kad neteisingai pasirinkta taikytina teisė. Šioje byloje, Lietuvos pirmos instancijos teismas išlaikymo dydžiui nustatyti

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015-12-02 Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės taikymo sprendžiant jurisdikcijos nustatymo klausimą šeimos bylose apžvalga. P. 59.

²³ 2009/941/EB: 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos sprendimas, kuriuo Europos bendrija sudaro 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos protokolą dėl išlaikymo prievolėms taikytinos teisės.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016-03-30 Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų, reglamentuojančių taikytinos teisės nustatymo taisykles šeimos bylose apžvalga. P.34-35

²⁵ Bonomi A. Explanatory report on 2007 Hague protocol, The Hague Conference on Private International Law Permanent Bureau, 2013, par. 62.

taikė Vokietijos teisę, apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad išlaikymo dydis turėjo būti apskaičiuotas pagal Lietuvos Respublikos teisę. Be kitų skundo argumentų, apeliantas skundė dėl pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo nepanaikinimo apeliacinės instancijos teismui pripažinus, kad pirmosios instancijos teismas neteisingai rėmėsi Vokietijos teise. EŽTT pažymėjo, kad pareiškėjas iš esmės skundžiasi dėl bylos išnagrinėjimo rezultato, o ne dėl proceso apeliacinės instancijos teisme teisingumo bei pakartojo, kad nacionaliniai teismai, o ne EŽTT, turi aiškinti nacionalinę teisę ir vertinti įrodymus²⁶. Nepaisant pasirinkimo galimybės, reiktų atsižvelgti ir į tai, koks teismas turėtų geriausias galimybes įvertinti vaiko poreikius, kokia suma šiems poreikiams tenkinti reikalinga. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra pateikęs išaiškinimą, jog prioritetą nagrinėti išlaikymo prievolių klausimus turi būti teikiamas tėvų pareigų klausimą sprendžiančiame teisme, nes šis teismas gali geriausiai įvertinti reikalavimus dėl nepilnamečių vaikų išlaikymo ir nustatyti mokėtiną sumą, kuria būtų prisidedama prie vaiko priežiūros ir ugdymo²⁷.

Toliau bus aptariama, kaip išlaikymo dydžio nustatymas reguliuojamas pagal Lietuvos Respublikos teisę, šio teisinio reguliavimo taikymas, lyginant su užsienio šalių reglamentavimu ir praktika.

Pagal Lietuvos Respublikos teisę, išlaikymas vaikui nustatomas teismo, priteisiant kas mėnesį mokamas periodines išmokas; konkrečią pinigų sumą; priteisiant vaikui tam tikrą turtą²⁸. Priteisiant išlaikymą turtu, ar konkrečia pinigų suma, turi būti įvertinama ar ta pinigų suma bei atitinkama turto vertė patenkins vaiko poreikius ne tik sprendimo priėmimo metu bet ir ateityje. Priteisiant turtu, reikia atsižvelgti ir su turtu prisiimamas prievolės, pavyzdžiui nekilnojamojo turto išlaikymo galimybes. Nustatant išlaikymo dydį kas mėnesį mokamomis periodinėmis išmokomis, manytina, lengviau įvertinti ar atitinkama suma patenkins vaiko poreikius – paprasčiau įvertinti vaiko poreikius per mėnesį, tačiau sunkiau nustatyti tokio išlaikymo teikimo užtikrinimą, jei, pavyzdžiui, išlaikymą mokantis tėvas vengia vykdyti šią prievolę. Visais atvejais išlaikymo forma dydis turi būti toks, kad nepažeistų vaiko interesų. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad išlaikymo būdai parenkami ar keičiami pirmiausia atsižvelgiant į vaiko reikmių požiūriu svarbius, rūpimus ir vaikui naudingus dalykus. Pagal CK 3.201 straipsnio 1 ir 2 dalis pagrindas pakeisti priteisto išlaikymo dydį yra iš esmės pasikeitusi šalių turtinė padėtis arba atsiradę papildomi vaiko poreikiai. Sistemiškai aiškinant straipsnio nuostatas, šios aplinkybės taikytinos ir 3 dalyje nurodytu atveju, kai sprendžiama dėl išlaikymo

²⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015-10-22 sprendimas byloje *Koturenka v. Lietuva*, 10646/08.

²⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015-07-16 sprendimas byloje *A v. B*, C-184/14, ECLI:EU:C:2015:479 43p.

²⁸ LR CK 3.196 str.

formos pakeitimo. Jeigu nevykdoma pareiga periodinėmis išmokomis teikti vaikui išlaikymą ir dėl to susidaro skolininko įsiskolinimas, tai įsiskolinimo susidarymas gali būti traktuojamas kaip skolininko turinės padėties pasikeitimas, sudarantis pagrindą peržiūrėti teikiamo išlaikymo būdą, nes kyla grėsmė vaiko interesams²⁹.

Bylos, dėl vaiko išlaikymo dydžio baigtis priklauso nuo tėvų teikiamų įrodymų ir pateiktų įrodymų vertinimo bei aktyvaus teismo vaidmens procese. Kai viena iš šalių nesąžiningai, siekiant sau palankesnio teismo sprendimo, nepateikia reikalingų duomenų apie savo turtingą padėtį ar pateikia jų nepakankamai, išlaikymo dydis gali būti apskaičiuojamas neteisingai. Teismui manant, kad į bylą pateikta nepakankamai įrodymų, taip pat tais atvejais, kai šalys galimai nepateikė reikalingų duomenų, gali imtis iniciatyvos tokius įrodymus renkant. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad aktyvaus teismo vaidmens šeimos bylose taisyklė įtvirtinta Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse³⁰ (toliau LR CPK) XIX skyriuje „šeimos bylų nagrinėjimo ypatumai“. LR CPK 376 straipsnyje išvardytos teismo teisės rinkti įrodymus, kai šalys jais nesiremia, apsaugoti vaikų teises ir interesus, viršyti pareikštus reikalavimus ar taikyti alternatyvų asmens (ar vaiko) teisių ir teisėtų interesų gynimo būdą³¹. Teismas atsižvelgdamas į ieškinio pagrindą sudarančias aplinkybes ir vadovaudamasis viešojo intereso apsaugos tikslais, turi teisę atlikti CPK 376 straipsnyje nustatytus veiksmus; aktyvus teismo vaidmuo gali reikštis nagrinėjant reikalavimus dėl nepilnamečių vaikų ar sutuoktinių išlaikymo³². Pavyzdžiui, vienoje bylų³³, atsakovas, iš kurio buvo prašoma priteisti išlaikymą, siekė išlaikymo dydį sumažinti iki 0 Eur per mėnesį, argumentuodamas jog yra pensininkas, neturi jokio turto ir jo gaunamos pajamos yra itin mažos. Teismas ėmėsi iniciatyvos renkant įrodymus ir pagal gautus registro centro duomenis nustatė, kad atsakovas turimą turtą yra perleidęs neatlygintinai, taip galimai siekdamas nuslėpti savo tikrąją turtingą padėtį. Taip pat teismo aktyvus vaidmuo bylose dėl išlaikymo pasireiškia ir tuo, kad teismas, esant reikalui, gali išeiti už ieškinio ribų. Byloje dėl išlaikymo, ieškinys buvo pareikštas 2001 m., o sprendimas byloje priimtas tik 2004 m., todėl kasacinis teismas atsižvelgęs į tai, ir į atsakovo turtingą padėtį nutarties priėmimo metu nusprendė, kad vaiko tėvas (atsakovas) gali teikti didesnę nei 125 Lt išlaikymą vaikui, nustatė mokėtiną 300 Lt dydžio sumą. Aktyvus teismo vaidmuo bylose dėl išlaikymo yra itin svarbus, kadangi sprendžiami klausimai turintys įtakos vaikų interesams, o

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2003-01-17 nutartis *J. J. v. P. J.* byloje Nr. 3K-7-96/2003

³⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, Nr. 36-1340.

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-04-19 nutartis civilinėje byloje *D.K. v. T.K.*, Nr. 3K-3-286/2004.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-11-14 nutartis civilinėje byloje *K.Ch. v. D.Ch.*, Nr. 3K-3-513/2007.

³³ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015-09-16 nutartis civilinėje byloje *L.G. v. V.G.*, Nr. 2A-1477-260/2015.

bylos šalys ne visuomet gali užtikrinti reikiamų įrodymų rinkimą, tam tikrais atvejais ir tinkamą vaiko interesų atstovavimą. Tai, kad bylose, susijusiose su vaikais, reikalingas itin didelis teismo kruopštumas, pažymėjo ir EŽTT³⁴. Išlaikymo bylose tėvų pareiga pateikti visus galimus įrodymus, turinčius reikšmės vertinant vaiko poreikius, tėvų turtinę padėtį, o tokių įrodymų nepakankant, teismas turi teisę imtis iniciatyvos įrodymus renkant. Teismas, nustatydamas vaikams teikiamo išlaikymo dydį imasi visų priemonių, reikalingų teisingam bylos išnagrinėjimui ir prioritetinio vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principo įgyvendinimui.

Dažniausia praktikoje nustatoma išlaikymo forma Lietuvoje yra kas mėnesį mokamos periodinės išmokos, o dėl nustatyto išmokų dydžio dažnai kyla ginčai, todėl toliau bus nagrinėjama išlaikymo dydžio nustatymo problematika, kaip išlaikymas nustatomas būtent šia forma.

2.1. Vaikams teikiamo išlaikymo dydžio nustatymo sistemos

Nesant nustatytos vieningos tarptautinės išlaikymo dydžio nustatymo sistemos, šalys nacionaliniu lygiu pasirenka apskaičiavimo būdą, kuris įstatymų leidėjų požiūriu yra tinkamiausias įgyvendinant Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatas, atsižvelgiant į ekonominę bei socialinę padėtį šalyje. EŽTT yra pabrėžęs, kad visais atvejais, sprendžiant klausimus, susijusius su tėvų ir vaikų santykiais, turi būti užtikrintas teisingas balansas tarp vaikų ir tėvų interesų, o užtikrinant pusiausvyrą turi būti atsižvelgiama į geriausius vaiko interesus, kuriems priklausomai nuo situacijos, gali būti teikiama pirmenybė prieš tėvų interesus³⁵. Nustatant tėvų turtines pareigas vaikams, šalys turi pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris įgyvendintų tokią pusiausvyrą.

G. Sagatys viename mokslinių darbų³⁶ atlikęs Lietuvos ir kitų užsienio šalių teisinio reglamentavimo ir praktikos analizę išskyrė keletą vaikų išlaikymo dydžio nustatymo sistemų:

- 1) Procentinės pajamų dalies sistema
- 2) Sistema grindžiama nepilnamečių vaikų poreikių ir jų tėvų turtinės padėties balansu

³⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012-02-21 sprendimas byloje *Boucke v. Montenegro*, 26945/06, para 90-91; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011-07-19 sprendimas byloje *Veljkov v. Serbia*, 23087/07, para 87.

³⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014-04-29 sprendimas byloje *Z.J. v. Lithuania*, 60092/12, para 100; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019-02-04 sprendimas byloje *Petrov and X. v. Russia*, 23608/16, para 100; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001-05-01 sprendimas byloje *T.P. and K.M. v. the United Kingdom* [GC], no. [28945/95](#), para. 71; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000-06-27 sprendimas byloje *Nuutinen v. Finland*, no. [32842/96](#), para. 128

³⁶ Sagatys G. *Aktualūs vaiko išlaikymo dydžio nustatymo klausimai. Jurisprudencija*, 2005, Nr. 71. P. 24.

3) Išlaidų dalijimosi modeliu grindžiama sistema

Lietuvoje iki patvirtinant šiuo metu galiojantį Civilinį kodeksą, buvo taikoma procentinės pajamų dalies sistema. Santuokos ir šeimos kodekse (toliau – ŠŠK) buvo numatyta, kad: vienam vaikui – vienas ketvirtadalis, dviem vaikams – vienas trečdalis, trimis ir daugiau vaikų – pusė tėvų uždarbio (pajamų)³⁷. Tokia apskaičiavimo sistema nors ir yra paprasta ją taikant, užtikrina proceso greitumą, tačiau negalima nesutikti su Gediminu Sagačiu, kad tokia sistema turi trūkumų – „beatodairiškai taikant šią sistemą, paprastumas ir aiškumas gali prasilenkti su teisingumo ir sąžiningumo siekiu“. Ši sistema atsižvelgia tik į išlaikymą mokačiojo pajamas, todėl tokiu atveju, kai du labai panašius poreikius turintys vaikai gauna išlaikymą iš tėvų gaunančių skirtingą atlyginimą, pažeidžiami vaikų interesai, neužtikrinamos sąlygos gauti tiek, kiek vaikui būtina.

Šiuo metu galiojantis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas numato, kad nepilnamečiams vaikams išlaikymo dydis turi būti proporcingas vaiko poreikiams ir jų tėvų turtinei padėčiai, bei užtikrinti būtinas vaikui vystyti sąlygas. Kiti teisės aktai ir pats LR CK nedetalizuoja, kaip turi būti skaičiuojamas išlaikymas, nenustato minimalaus ar maksimalaus išlaikymo dydžio. Minėtų kriterijų taikymas yra gana plačiai išaiškintas teismų praktikoje. Iš esmės panašiai išlaikymo dydžio klausimas sprendžiamas ir kitose šalyse: Belgijoje³⁸, Prancūzijoje³⁹, Kipre, Latvijoje, Slovakijoje⁴⁰, Rumunijoje, Švedijoje, Vengrijoje ir t.t. Kitose šalyse yra numatytos apskaičiavimo taisyklės, kurios yra neprivalomos pagal įstatymus, tačiau teismai jomis naudojasi, kaip gairėmis. Pavyzdžiui, Vokietijoje teismai dažnai naudoja Diuseldorfo lentelę⁴¹ (*vok. Dusseldorfer tabelle*). Lentelėje suskirstyta į grupes pagal išlaikymą teikiančiojo gaunamas pajamas, vaiko amžių, išlaikomų vaikų skaičių⁴². Kaip minėta, gairės nėra naudojamos besąlygiškai – kiekviena byla nagrinėjama individualiai, esant papildomų vaiko poreikių, sunkios tėvų padėties ar kitų svarbių aplinkybių, galimas nukrypimas nuo šioje

³⁷ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas. *Vyriausybės žinios*, 1969-07-30, Nr. 21-186. 81 straipsnis.

³⁸ Belgijos civilinio kodekso 208 ir 209 straipsniai.

³⁹ Prancūzijos civilinio kodekso 371-2 straipsnis numato, kad kiekvienas iš tėvų proporcingai atsižvelgdami į galimybes ir vaiko poreikius, prisideda prie vaiko išlaikymo, 373-2-2 straipsnis numato, kad santuokos nutraukimo atveju, tėvai susitaria dėl išlaikymo mokėjimo ir toks susitarimas turi būti patvirtintas teismo.

⁴⁰ Pagal Slovakijos Šeimos įstatymo 75 straipsnio 1 dalį teismas, nustatydamas išlaikymo dydį, atsižvelgia į teisėtus išlaikymo gavėjo poreikius ir skolininko gebėjimus, galimybes ir finansinę padėtį.

⁴¹ Prieiga internete, [interaktyvus]

http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim ger lt.htm 10p. Prisijungta 2019-01-20

⁴² Prieiga internete, [interaktyvus] http://www.olg-duesseldorf.nrw.de/infos/Duesseldorfer_Tabelle/Tabelle-2019/Duesseldorfer-Tabelle-2019.pdf, Prisijungta 2019-01-20, https://www.dijuf.de/tl_files/downloads/2016/Duesseldorf_Table_01_01_2016.pdf (anglų kalba) Prisijungta 2019-01-20

lentelėje nurodyto apskaičiavimo. Taip išaiškino Vokietijos teismai, EŽTT byloje⁴³, kurioje išlaikymą mokantis tėvas ginčijo šios sistemos teisingumą, manė, jog ji diskriminuoja skirtingos finansinės padėties tėvus. Teismas pasakė, jog lentelėje nustatytas dydis gali būti koreguojamas tiek atsižvelgiant į išlaikymą mokančiojo padėtį, tiek į vaiko poreikius. Panašaus pobūdžio rekomendacinės lentelės yra sudarytos Čekijoje, Lenkijoje, Rumunijoje, Austrijoje, Danijoje⁴⁴. Taip pat vienoje yra nustatytas minimalus išlaikymo dydis (pvz. Estijoje, Kroatijoje⁴⁵, Slovakijoje⁴⁶), kitose, kaip ir Lietuvoje - nėra. Visais atvejais, pripažįstama teismo diskrecija spręsti klausimą dėl išlaikymo dydžio, vertinant vaikų poreikius ir tėvų turtinę padėtį.

Jungtinėje Karalystėje yra numatyta išlaikymo dydžio apskaičiavimo sistema yra itin detalizuota, nei vienoje iš kitoje šalyje tokia sistema nėra taikoma, todėl aptariama detaliau. Jungtinėje Karalystėje taikoma 6 žingsnių sistema:

- 1) įvertinamos išlaikymą teikiančiojo tėvo gaunamos pajamos (iki mokesčių atskaičiavimo);
- 2) įvertinami veiksniai, turintys įtakos gaunamų pajamų dydžiui, pavyzdžiui pensijos įmokos, ar išlaikymą mokantis tėvas atlyginimą gauna svarais sterlingais ar kita valiuta, ar išlaikymą teikiantis tėvas turi kitų vaikų, gyvenančių su juo;
- 3) nustatoma vaiko išlaikymo norma (angl. *child maintenance rate*) (pagal gaunamas savaitines išlaikymą teikiančio tėvo pajamas);
- 4) nustatoma, keliems vaikams išlaikymas reikalingas (skaičiuojami tie vaikai, kurie yra išlaikymą teikiančio tėvo ir gyvena skyrium nuo to tėvo/motinos bei atskirai skaičiuojami kitoje šeimoje gyvenantys vaikai, jei tokių yra);
- 5) nustatomas išlaikymo dydis savaitei, pagal 3-ame žingsnyje nustatytą normą ir 4-ame žingsnyje nustatytą išlaikymą gaunančių vaikų skaičių. Dydis nustatomas pagal procentinę formulę.
- 6) nustatoma ar vaiko globa yra dalinamasi, t. y. ar vaikas pas išlaikymą teikiančią tėvą pasilieka nors vienai nakčiai per savaitę. Jei nustatoma, kad dalinamasi globa, pagal dienų skaičių mažinamas išlaikymo dydis.

⁴³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008-01-22 sprendimas byloje *Hansen v. Germany*, 24345/04. Para 1-5.

⁴⁴ Prieiga internete, [interaktyvus] https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-lt.do Prisijungta 2019-01-20

⁴⁵ Prieiga internete, [interaktyvus] https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-ee-lt.do?member=1#toc_8, https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-hr-lt.do?clang=en#toc_8 Prisijungta 2019-01-20

⁴⁶ Slovakijos Šeimos įstatymo 62 straipsnio 3 dalyje nustatytas minimalus išlaikymo išmokos dydis.

Įdomu tai, kad išlaikymo dydį mažinant dėl intensyvesnio bendravimo su vaiku, skyrium gyvenančių tėvų bendravimas su vaikais padažnėjo⁴⁷. Tokį pakytį galima vertinti dviprasmiškai – iš vienos pusės dažnesni vaiko susitikimai su tėvu gali lemti artimesnę jų ryšį, užtikrinti vaiko bendravimą su abiem tėvais, tačiau reikėtų nepamiršti ir galimų piktnaudžiavimo atvejų, jei tėvai naudotųsi šia išlaikymo dydžio mažinimo galimybe siekiant tik išlaikymo dydžio sumažinimo, apsimestinais rodant iniciatyvą susitikti su vaiku, t. y. matytis su vaiku tik tam, kad fiktyviai padidinti dienų skaičių, nededant jokių pastangų į kokybiškesnį bendravimą su vaiku. Tokio išlaikymo dydžio mažinimo apskaičiavimo būdo taikymas yra retas, nors galima rasti atvejų, kai išlaikymo dydis skaičiuojamas pagal kiekvieno iš tėvų turimą globos dalį. Lietuvoje, kai vaikui yra nustatytas išlaikymas, tačiau vaikas gyvena su tuo iš tėvų, kuris turi mokėti išlaikymą, yra numatyta galimybė atgauti už kitą tėvą įvykdytą nepilnamečio vaiko išlaikymo dalį⁴⁸. Nors šie du būdai iš esmės paskirsto tėvų mokamo išlaikymo dalį vaikui, pagal tai, su kuo vaikas gyvena, tačiau iš esmės jų paskirtis visiškai skirtinga. Be to, pagal Lietuvos išlaikymo dydžio nustatymo sistemą, nėra atsižvelgiama į tai, ar vaikas tam tikrą dalį, kelias dienas per mėnesį, praleidžia su išlaikymą mokančiu tėvu. Tik tuo atveju, jei vaikas faktiškai kurį laiką gyvena su išlaikymą mokančiuoju, faktiškai pasikeitus jo gyvenamoji vieta su kitu, nei nustatyta tėvu, galimas išlaikymo įsiskolinimo nustatymas. Lietuvoje nustatyta sistema palengvina išlaikymo apskaičiavimą, įtvirtina nuoseklų ir stabilų išlaikymo dydį. Kaip išaiškinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, tam iš tėvų, su kuriuo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta ir su kuriuo vaikas gyvena tenka didesnė vaiko išlaikymo dalis⁴⁹. Toks požiūris pripažintas ir EŽTT⁵⁰ nurodant, kad su vaiku gyvenantis vienas iš tėvų patiria dvigubą našta – turi rūpintis vaiku ir dirbti, kad gauti pajamas patenkinti šeimos poreikiams. Taigi, galima teigti, kad jei vaikas didžiąją laiko dalį gyvena su vienu iš tėvų, jo patiriamos išlaikymo išlaidos laikomos didesnės, taip pat ir didesnė priežiūros dalis, tos kelios dienos per mėnesį, praleistos su kitu iš tėvų, neturėtų būti pagrindas mažinti priteisiamo išlaikymo dydį.

Jungtinėje Karalystėje taikoma lentelė pagreitina sprendimų priėmimą, supaprastina procesą, tačiau manytina, turi neigiamų aspektų. Vienas tokių, jog išlaikymą mokančiojo pajamos apskaičiuojamos pagal valstybės turimą informaciją apie jo gaunamą atlyginimą, pajamas iš verslo ar investicijų, kitos veiklos, t. y. apie pajamas, už kurias mokami mokesčiai.

⁴⁷ Urbikaitė G. *Pareiga išlaikyti vaiką ir ją įgyvendinantys subjektai*. 2015. Magistro baigiamasis darbas. P.36.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010-03-01 nutartis civilinėje byloje R. D. v. Z. D., Nr. 3K-3-39/2010

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 201104-05 nutartis civilinėje byloje V. Z. v. E. Z., Nr. 3K-3-154/2011

⁵⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008-01-22 sprendimas byloje *Hansen v. Germany*, 24345/04; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015-10-22 sprendimas byloje *Koturenka v. Lithuania*, 10646/08.

Problema, kad tais atvejais, kai asmuo nuslepia gaunamas pajamas, nėra numatyta galimybė kitai šaliai tai įrodinėti, taigi sistema tinkama tik esant tėvų sąžiningumui. Panaši problema iškilo ir vienoje bylų⁵¹, kurioje įstatymo nuostatos buvo interpretuotos neteisingai – skyrium gyvenantis tėvas buvo dirbantis savarankiškai, jam taikomas kitokia mokesčių apskaičiavimo sistema, nei dirbantiems pagal darbo sutartį, todėl neteisingai interpretuota įstatymo norma nurodanti, kaip tokiu atveju turi būti nustatomas išlaikymo dydis. Vaikų išlaikymo tarnybos (ang. *Child Maintenance Service*, toliau - CSA) nustatytas išlaikymo dydis buvo pakeistas teismo, įstatymo normas interpretuojant pagal tarptautinės teisės normas įtvirtintą geriausių vaiko interesų principą. Be to, pagal nustatytą sistemą, vaiko poreikiai nėra nustatinėjami – žinoma, pagrindinės išlaidos maistui, drabužiams, būstui gali būti preliminariai panašūs daugeliu atveju, tačiau individualus aplinkybių tyrimas labiau užtikrina geriausių vaiko interesų principo įgyvendinimą. Be to, Jungtinėje Karalystėje išlaikymo nustatymo sistema ir dydį nustatanti CSA ne visais atvejais laikoma veiksmingomis. Vienoje EŽTT bylų⁵², apeliančė skundė CSA veiksmus todėl, kad ji neturėjo galimybės dalyvauti procese, taip pat tiesiogiai kreiptis į teismą su ieškiniu prieš skyrium gyvenantį tėvą, kad būtų nustatytas išlaikymo dydis ir kaip jis turi būti vykdomas. Be to apeliančė skundė CSA veiksmus dėl to, kad kaskart pasikeitus tėvo finansinei padėčiai, ji pati turėjo inicijuoti išlaikymo dydžio perskaičiavimą, skundė CSA nuolatinį delsimą atlikti veiksmus. Jungtinės Karalystės teismai aiškino, kad tokia sistema buvo sukurta siekiant pagreitinti ir supaprastinti procesą, padėti tėvams turintiems mažiau laiko ir galimybių bylinėtis ilgame teisiniame procese. EŽTT nenustatė pažeidimų, kadangi pagal esamą CSA schemą, pačios institucijos veiksmus apeliančė visgi turėjo galimybę skųsti teisme. Nors šiuo atveju pažeidimas dėl teisės kreiptis į teismą ir nenustatytas, tačiau esama išlaikymo nustatymo sistema nors ir paprasta, ne visada veikia tinkamai ir veiksmingai.

Šalys, pasirinkdamos koks reglamentavimas turėtų būti tinkamiausias atsižvelgiant į ekonominę, socialinę situaciją, nustato išlaikymo dydžio apskaičiavimo būdus, sistemas. Analizuotų sistemų taikymo problemos pagrindžia tai, kad kiekviena sistema turi teigiamų ir neigiamų aspektų, tačiau problemos gali būti sprendžiamos teisės taikymo metu. Išlaikymo dydį sprendžianti institucija remdamasi teisingumo, sąžiningumo, lygiateisiškumo ir kitais teisės principais gali priimti bylos šalims tinkamiausius sprendimus.

⁵¹ House of Lords Judgment in case *Smith v Secretary of State for Work and Pensions and another* (2006) UKH 35.

⁵² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008-09-17 sprendimas byloje *Kehoe v. The United Kingdom*, 2010/06

2.2. Išlaikymo dydžio nepilnamečiams nustatymas pagal kriterijus

Kaip jau minėta, išlaikymo dydžio nustatymo sistema, kuri grindžiama vaiko poreikių ir tėvų turinės padėties balansu, remiasi į vaiko poreikius, tėvų turimą turtą ir gaunamas pajamas ir turi užtikinti būtinas vaikui vystytis sąlygas. Lietuvoje nustatydamas konkretaus vaiko poreikių turinį, teismas turi įvertinti, ar išlaikymas bus pakankamas tenkinti būtinas vaiko vystymosi sąlygas, t. y. ar bus patenkinti vaiko poreikiai maistui, aprangai, būstui, sveikatai, mokslui, poilsiui, laisvalaikiui, kultūriniam ir kitokiam ūgdymui⁵³. Vertindamas turinčio prievolę teikti išlaikymą nepilnamečiam vaikui asmens turinę padėtį, teismas turėtų atsižvelgti į tai, kokio dydžio pajamomis disponuoja toks asmuo, ar tos pajamos reguliarios, taip pat į tai, kokio dydžio turtas valdomas, ar turima reikalavimo teisių arba skolų kitiems asmenims. Be to, svarbu nustatyti, ar išlaikymą turintis teikti asmuo turi neordinarių išlaidų, kitų išlaikomų asmenų, taip pat reikėtų atsižvelgti ir į tokio asmens sveikatos būklę⁵⁴. Nurodytų kriterijų pusiausvyrą padeda išlaikyti LR CK 3.3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas prioritetingas vaikų teisių ir interesų apsaugos bei gynimo principas, kuriuo visais atvejais privalo vadovautis teismas, spręsdamas ne tik vaikų išlaikymo, bet ir kitus su vaikais susijusius klausimus⁵⁵. Tokios pačios ir panašios aplinkybės nagrinėjamos ir Vengrijoje⁵⁶, Belgijoje⁵⁷, Slovakijoje⁵⁸, Latvijoje⁵⁹ ir kitose šalyse, kuriose nustatyta sistema, grindžiama vaiko poreikių ir tėvų turinės padėties balansu.

Kaip darbe minėta, Lietuvoje nėra nustatytas minimalus išlaikymo dydis. Teismų praktikoje nustatant išlaikymo vaikams dydį dažnai orientaciniu kriterijumi yra minimalus mėnesinis atlyginimas (toliau – MMA), kuris yra numatytas LR CK 6.461 straipsnio 2 dalyje (vieno mėnesio išlaikymo vertė negali būti mažesnė už vieną minimaliąją mėnesinę algą). Nors bylose dėl išlaikymo ieškovai dažnai argumentuoja būtent tuo, kad išlaikymo dydis negali būti mažesnis nei MMA, tačiau teismai gali šiuo kriterijumi vadovautis, o atsižvelgiant į vaikų

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-11-30 nutartis civilinėje byloje *D.V. v. G.V.*, Nr. 3K-3-620/2005; Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010-01-18 nutartis civilinėje byloje *T.C. v. N.C.*, Nr. 3K-3-49/2010.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-05-24 nutartis civilinėje byloje *D.A. v. R.A.*, Nr. 3K-3-307/2006.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-09-13 nutartis civilinėje byloje *A.S. v. R.S.*, Nr. 3K-3-469/2006;

⁵⁶ Prieiga internete [interaktyvus] https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-hu-1t.do?member=1#toc_8 Prisijungta 2019-02-01

⁵⁷ Prieiga internete [interaktyvus] https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-be-1t.do?member=1#toc_8 Prisijungta 2019-02-01

⁵⁸ Prieiga internete [interaktyvus] https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-sk-1t.do?member=1#toc_8 Prisijungta 2019-02-01

⁵⁹ Prieiga internete [interaktyvus] https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-lv-1t.do?member=1#toc_8 Prisijungta 2019-02-01

poreikius, tėvų turtinę padėtį, atitinkamai šią sumą mažinti arba didinti. Taigi, teismai turi teisę, bet ne pareigą vadovautis MMA kaip kriterijumi⁶⁰. Taip pat, kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad išlaikymo dydis bet koku atveju neturėtų būti mažesnis nei vienas minimalus gyvenimo lygis (toliau – MGL)⁶¹. Išlaikymo dydžio nustatymas pagal tėvų galimybių ir vaiko poreikių balansą neturėtų būti ribojamas konkrečia išlaikymo dydžio suma, todėl tokia teismų praktika, kad MMA yra tik orientacinis, tačiau ne privalomas kriterijus vertintinas teigiamai.

Visuomenėje ekonominė ir socialinė aplinka nuolat keičiasi, vystosi ir tobulėja, atsiranda naujų neišvengiamų veiksnių, būtinų kasdienybėje, kurie sudaro tiek išlaidas vaikams, tiek tėvų asmenines išlaidas. Lietuvoje taikoma vaikų ir tėvų poreikių balanso sistema yra pritaikyta tokiems pokyčiams – įstatymais nėra apribojama kokios aplinkybės konkrečiai turi būti vertinamos, todėl ginčo šalys turi teisę teikti visus jų manymu reikšmingus faktus ir įrodymus, siekiant savo teises apginti.

2.2.1. Išlaikymo dydžio kriterijus – vaiko poreikiai

LR CK nustatyta, kad išlaikymo dydis turi užtikrinti būtinas vaikui vystytis sąlygas, kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad išlaikymo dydis turi patenkinti bent minimalius vaiko poreikius, tačiau esant galimybei nereikėtų apsiriboti vien minimaliaisiais poreikiais. Vaiko poreikiai skirstomi į bendruosius ir specialiuosius. Tokį skirstymą galima įžvelgti ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio šalyse – nustatant išlaikymo dydį, atsižvelgiama į neišvengiamus kasdienes poreikius, kurie savaime suprantami, būtini kiekvienam asmeniui, taip pat į poreikius, kurie asmenis išskiria iš kitų, dėl jų individualių savybių. Vaiko poreikiai gali būti įrodinėjami įvairiais skaičiavimais, išlaidas pagrindžiančiais įrodymais. Vienais atvejais teismų praktikoje pripažįstama, kad tam tikrais atvejais nėra būtina išlaidų pagrįsti įrodymais, nes tokio dydžio išlaidos yra savaime suprantamos, kitais atvejais nurodoma, kad išlaidas reikia pagrįsti. Viename mokslinių darbų nurodoma, kad „vaiko poreikiai teisme įrodinėjami pateikiant detalius skaičiavimus su juos pagrindžiančiais įrodymais (kvitais, sąskaitomis ir pan.), kuriuose atsispindi kiek piniginių lėšų per mėnesį išleidžiama vaiko poreikiams tenkinti“⁶². Be to, pasitaiko atvejų, kai pirkimo kvitai taip pat nėra laikomi pakankamu įrodymu. Vienoje bylų teismas vertino, kad vien parduotuvių ir degalinių kvitai nėra pakankamas įrodymas, kad vaiko maistui reikalinga suma yra 249,40 Eur, todėl, kad ši suma teismo nuomone yra per didelė.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013-03-28 nutartis civilinėje byloje *D.U. v. M.U.*, Nr. 3K-3-209/2013

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002-05-13 nutartis civilinėje byloje *D.N. v. S.J.*, Nr. 3K-3-713/2002.

⁶² Urbikaitė G. *Pareiga išlaikyti vaiką ir ją įgyvendinantys subjektai*. 2015. Magistro baigiamasis darbas. P.29

Tikslus išlaidų pagrindimas tam tikrais atvejais nėra įmanomas, jei santykių nutraukimo atveju, su vaiku liekantis gyventi vienas iš tėvų nesiruošė teismo procesui, nerinko išlaidas pagrindžiančių kvitų ir kitų įrodymų, todėl pakankamas ir apytikslis išlaidų paskaičiavimas, atitinkantis protingumo kriterijus. Išlaikymą nustatant kas mėnesį mokamomis periodinėmis išmokomis, iš esmės išlaikymo dydis turi patenkinti vienam mėnesiui vaiko išlaikymui reikalingą sumą. Tokiu atveju, galima būtų pateikti bent vieno mėnesio išlaidas vaikui pagrindžiančius įrodymus ar bent tokios sumos preliminarius skaičiavimus. Vienoje bylų⁶³, kur teismas pasisakė, kad tuo metu buvusi minimali mėnesinė alga yra 400 Eur, todėl skyrimas vaiko poreikiams per mėnesį apie 338 Eur negali būti vertinamas kaip nepagrįstai didelis, reikalaujantis ypatingo, išsamaus pagrindimo, pateikiant visus išlaidas pateisinančius dokumentus (pažymėtina, kad visų vaiko išlaikymo išlaidų pagrindimas rašytiniais įrodymais nėra nei objektyviai būtinas, nei įmanomas – atsakovas teikia mažesnę išlaikymą, nei reikia šešerių metų dukrai, todėl viena ieškovė neišgali kompensuoti visų šio vaiko poreikių). Taigi, galima daryti išvadą, kad tais atvejais, kai vaiko prašomų priteisti mėnesinių išlaidų suma neviršija pusės (kita pusė tenka su vaiku gyvenančiajam) minimalios mėnesinės algos, gali būti laikomos savaimė suprantamomis ir nereikalaujančiomis jį pagrindžiančių įrodymų. Toks aiškinimas būtų teisingas atsižvelgiant į tai, kad tėvai ne visada gali būti iš anksto pasiruošę tokius įrodymus pateikti, o priešingu atveju, poreikių nepagrindus įrodymais, būtų užkirstas kelias vaikui gauti tinkamą išlaikymą.

Bendraisiais vaiko poreikiais įvardijama maistas, apranga, būstas, sveikata, mokslas, poilsis, laisvalaikis, kultūrinis ir kitoks ūgdymas⁶⁴. Minimaliuosius vaiko poreikius, tokius kaip maistas, apranga, būstas, sveikata ir mokslas, pagrįsti įrodymais nėra būtina, jie laikomi savaimė suprantamais ir akivaizdžiais. Vaikas turi būti pakankamai pavalgęs, turėti tinkamą gyventi būstą ir aplinką namuose, apranga turi būti skirta esamam metų laikui, oro sąlygoms, atitikti higienos reikalavimus; sveikatos poreikiai užtikrinimai vitaminais, papildais, vaistais ir kitomis priemonėmis; mokslas ir papildomi vaiko užsiėmimai būtini pilnaverčiam vaiko vystymuisi, nors užklasiniai užsiėmimai, būreliai, reikalaujantys didesnių išlaidų, paprastai turi būti pagrindžiami įrodymais, pavyzdžiui mokėjimo kvitais, kadangi gali būti laikomi ir individualiais poreikiais. Bendrieji vaiko poreikiai yra įtvirtinti ir VTK 23 straipsnio 3 dalyje, kurioje kaip būtinybė įvardijama „sudaryti galimybę nepilnaverčiam vaikui gauti išsilavinimą, profesinį parengimą, būti medicinos darbuotojų aptarnaujamam, atstatyti sveikatą, pasirengti

⁶³ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2018-12-13 nutartis civilinėje byloje *S.K. v. K.Č.*, Nr. E2A-1793-324/2018

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010-10-26 nutartis civilinėje byloje *A.K. v. G.C.*, Nr. 3K-3-419/2010.

darbinei veiklai ir poilsiauti kaip, kad jis kuo labiau įsitrauktų į socialinį gyvenimą, galėtų ugdyti savo asmenybę ir bręsti kultūrinio bei dvasinio požiūriu⁶⁵.

Bendrieji vaiko poreikiai priklauso nuo jo amžiaus. Pripažįstama, kad mažamečiui vaikui svarbi teisė žaisti, nes tai padeda jį vystymuisi, normaliai augimo raidai⁶⁶, todėl lavinamieji žaislai laikomi būtinais tokio amžiaus vaikui. Užtikrinant vaiko teisę į mokslą, vaiko, pradėjusio lankyti mokyklą, būtinaisiais poreikiais laikomos knygos, vadovėliai ir kita literatūra, kanceliarinės prekės, apranga mokyklai ir kitos ugdymo įstaigoje privalomos priemonės. Tai pat teismų praktikoje išaiškinta, kad vaikui augant jo poreikiai didėja. Pavyzdžiui, vyresnių vaikų, paauglių išlaidos laisvalaikiui, aprangai didėja, todėl išlaikymo dydis taip pat turi būti didesnis.

Taip pat galima pastebėti ir tai, jog vaikas po to kai tėvų santykiai nutrūksta, turėtų būti materialiai aprūpintas taip, kaip gyvenant su abiem iš tėvų, t. y. jo gyvenimo sąlygos finansiniu atžvilgiu neturėtų pablogėti. Tokio požiūrio laikomasi Estijos⁶⁷ praktikoje: išlaikymas nustatomas pagal vaiko poreikius ir įprastą gyvenimo būdą; įprastas gyvenimo būdas priklauso nuo tėvų turimų finansinių lėšų. Taigi, vaikas įpratęs gyventi atitinkamomis gyvenimo sąlygomis, po išlaikymo nustatymo turėtų tikėtis gyventi tokiomis, o ne prastesnėmis sąlygomis.

Sprendžiant, kokios išlaidos yra priskiriamos prie būtinųjų, pastebėtina, kad teismai ne visuomet vienodai vertina vaiko poreikius. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato apžvalgoje⁶⁸ nurodoma, kad prie vaiko būtinųjų išlaidų mokymuisi priskiriama ir apmokėjimas repetitoriui, tačiau Kauno miesto apylinkės teismas nagrinėdamas bylą nustatė, kad vertinant tėvų galimybes, turi būti užtikrinami minimalūs vaiko poreikiai, todėl korepetitoriaus paslaugos yra perteklinės ir nebūtinės⁶⁹. Taigi, trūksta aiškumo, kokiais atvejais korepetitoriaus paslaugos gali būti priskiriamos prie būtinųjų, o kuriais atvejais jos laikomos papildomomis ir skaičiuojant išlaikymo dydį įtraukiamos tik tuo atveju, kai tokias paslaugas leidžia tėvų turitinė padėtis.

Taip pat ne vienoda teismų praktika byloje, vertinant kokia dalis su vaiku gyvenančio tėvo būsto išlaidų turėtų būti laikoma vaiko išlaidomis. Išlaidas, susijusias su vaiko teisės į gyvenamąjį būstą tenkinimu sudaro: tinkamo būsto nuomos išlaidos, išlaidos būsto priežiūrai,

⁶⁵ Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501.

⁶⁶ Šakių rajono apylinkės teismo 2017-10-16 sprendimas civilinėje byloje *R.O. v. M.G.*, Nr. 2-27-876/2017.

⁶⁷ Prieiga internete [interaktyvus] https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-ee-it.do?member=1#toc_8 prisijungta 2019-02-08

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimu Nr. 54 patvirtinta „Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant įstatymus, reglamentuojančius tėvų pareigą materialiai išlaikyti savo vaikus, apibendrinimo apžvalga“. *Teismų praktika*, Nr. 23.

⁶⁹ Kauno miesto apylinkės teismo sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-588-217/2018

remontui, šildymui, komunalinių patarnavimų išlaidos ir kitos, tenkančios vaiko daliai⁷⁰. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo⁷¹ 13 straipsnis nustato vaiko teisę į gyvenamąjį būstą, jos realizavimą privalo užtikrinti abu vaiko tėvai (įstatymo 4 straipsnio 7 punktą, CK 3.156 straipsnio 2 dalis). Su vaiku gyvenantis tėvas užtikrina vaikui gyvenamąjį būstą, kurį turi prižiūrėti ir išlaikyti, kad vaikas turėtų tinkamas gyvenimo sąlygas, todėl į šią aplinkybę atsižvelgiama priteisiant išlaikymą vaikams ir taikant CK 3.156 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą tėvų valdžios lygybės principą bei CK 3.192 straipsnyje įtvirtintą tėvų turčinės padėties proporcingumo principą. Tai, kad su vaiku gyvenantis tėvas deda daugiau pastangų, siekdamas užtikrinti geresnes vaiko gyvenimo sąlygas, nereiškia, kad jam turi būti perkelta vaiko išlaikymo pareiga, o kitas iš tėvų gali būti atleistas nuo pareigos proporcingai įdėti pastangų. Taigi, jei vaiko gyvenamasis būstas yra gerinamas, gerinamos vaiko gyvenamosios sąlygos, tai šio išlaidos priklauso abiem tėvams, nepaisant to, kad skyrium gyvenantis tėvas tame būste negyvena. Žinoma, negalima tikėtis, kad būsto gerinimo išlaidos, kurios nėra būtinos vaikui, turėtų būti priskiriamos skyriui gyvenančiam. Teismų praktikoje sprendžiant klausimą dėl būsto, už kurį mokama paskola bankui, praktika skiriasi. Kai įmokas už būsto paskolą moka tas iš tėvų, su kuriuo gyvena vaikas, tokios įmokos neturėtų būti priskiriamos prie vaiko išlaidų, kadangi toks būstas netampa vaiko nuosavybe⁷². Nuomojantis būstą, dalis išlaidų už būsto nuomą vienais atvejais įtraukiamos į išlaidas tenkančias vaikui, kitais atvejais ne. Vilniaus apygardos teismas nagrinėjant vaiko išlaikymo dydžio klausimą nesutiko su ieškovės nurodyta vaikui tenkančia mokesčių bei nuomos už būstą dalimi, kadangi šios išlaidos turi būti mokamos ir nesant vaikų. Vaikams skaičiuotina ta išlaidų dalis, kuri padidėja dėl vaikų atsiradimo, pavyzdžiui padidėjusios vandens, elektros ar dujų sąnaudos. Dėl šios priežasties šioje byloje vaikui tenkanti būsto išlaikymo dalis sumažinta⁷³. Kitose bylose⁷⁴, teismai pripažino, kad išlaidoms, susijusioms su vaiko teisės į gyvenamąjį būstą tenkinimui, priskiriama ir būsto nuomos išlaidos, todėl vaikui tenkančią būsto nuomos dalį laikė tinkamai įtrauktais į vaiko poreikiams tenkinti reikalingą sumą. Tokia praktika kritikuotina dėl to, kad nustato ne vienodas teises mokantiems paskolą bankui ir nuomą. Žinoma, vaiko dalis prie būsto išlaidų neturėtų būti tokia, kad padengtų iš esmės visas išlaidas, tačiau išlaidos už būstą mokant nuomą ir mokant

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimu Nr. 54 patvirtinta „Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant įstatymus, reglamentuojančius tėvų pareigą materialiai išlaikyti savo vaikus, apibendrinimo apžvalga“. *Teismų praktika*, Nr. 23.

⁷¹ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, *Valstybės žinios*, 1996-04-12, Nr. 33-807

⁷² Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011-03-14 nutartis civilinėje byloje I.J. v. V.G., 2A-88-623/2011

⁷³ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017-04-14 nutartis civilinėje byloje J.C. v. M.C. Nr. e2A-1254-580/2017

⁷⁴ Šakių rajono apylinkės teismo 2016-12-13 sprendimas civilinėje byloje A.P. v. G.P., Nr. 2-1064-876/2016; Šiaulių apylinkės teismo 2014-10-24 sprendimas civilinėje byloje N.K. v. S.K., Nr. 2-5022-569/2014; Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2017-01-10 sprendimas civilinėje byloje A.O. v. A.O., Nr. E2-106-793/2017.

banko paskolą už būstą neturėtų būti vertinamos skirtingai. Nepaisant to, kad mokant kreditą bankui, vaikas netampa būsto bendrasavininkiu, tokiu jis netampa ir mokant už būsto nuomą.

Vaiko specialieji (individualieji) poreikiai yra būdingi konkrečiam vaikui, pasiekusiam atitinkamą socialinės, psichologinės, fizinės ar kitokios brandos laipsnį arba turinčiam įgimtų ar įgytų savybių, išskiriančių jį iš bendraamžių⁷⁵. Tokiais poreikiais gali būti laikomi: gabumai, polinkiai (sporto, muzikos, dailės ar kitokių menų mokykla ir pan.), sveikatos būklė (silpna sveikata, ilgalaikės ligos, specialusis mokymas, logopedo, psichologo paslaugos). Šie poreikiai taip pat laikytini būtinaisiais, tačiau jie yra būtini konkrečiam vaikui. Prie specialiųjų vaiko poreikių galima priskirti ir ypatingus vaiko gebėjimus, talentus, kuriems atskleisti, įgyvendinti reikalingos papildomos išlaidos. Pavyzdžiui, prie vaiko poreikiams tenkinti reikalingos sumos gali būti priskaičiuoti ir šokių, sceniniai rūbai⁷⁶. Sportui gabiems vaikams taip pat reikalingos papildomos išlaidos⁷⁷ treniravimuisi, aprangai, sporto įrangai ir kt. Toks vertinimas laikytinas teigiamu, siekiant atskleisti vaiko talentus, siekti karjeros toje srityje.

Esama mokslinių darbų⁷⁸, kuriuose prie individualiųjų poreikių lemiančių veiksnių priskiriamas vaiko amžius. Manytina, kad su tokiu teiginiu negalima sutikti, kadangi, kaip aukščiau minėta, vaiko amžius nors ir lemia jo poreikius, tačiau neatitinka pačių specialiųjų poreikių turinio – neišskiria jo iš kitų, jo bendraamžių vaikų. Individualiųjų poreikių esmė, yra vaiko išskirtinumas iš kitų vaikų. Vaiko amžius konkretų vaiką išskiria iš kitų vaikų, kurie nėra jo amžiaus, tačiau, pavyzdžiui, 10-ies metų vaiką, iš kitų vaikų išskiria ne jo amžius, o jo poreikiai, nebūdingi jo amžiaus vaikui. Teismų praktikoje⁷⁹ suformuluota taisyklė, jog augant vaikui, didėja ir jo poreikiai, tikėtina turėtų būti aiškinama kaip vaiko poreikių padidėjimas lyginant su buvusiais jo poreikiais jaunesniame amžiuje.

Vaiko specialieji poreikiai taip pat turi būti pagrįsti, pavyzdžiui, išlaidos dėl sveikatos, gydymo turi būti pagrįstos įrodymais, kad tokios išlaidos buvo patirtos, nes daugelį vaikų gydymo išlaidų kompensuoja valstybė ir gydymas teikiamas nemokamai⁸⁰. Plokščiapėdystė, sąkandžio anomalijos, netaisyklinga laikysena nėra nuolatinio pobūdžio, nepagydomas todėl negali būti savarankiškas pagrindas. Nors ir sutiktina su argumentu, kad išlaidos turi būti pagrįstos, šiuo atveju tam tikros ligos gali būti įvertintos neteisingai, pavyzdžiui, vaikui

⁷⁵ Sagatys G. *Aktualūs vaiko išlaikymo dydžio nustatymo klausimai*. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 71. P. 26.

⁷⁶ Šiaulių apylinkės teismo 2014-10-24 sprendimas civilinėje byloje N.K. v. S.K., Nr. 2-5022-569/2014.

⁷⁷ *Blamey and Blamey* (1995) FLC 92-554.

⁷⁸ Bernotaitytė G. *Vaiko išlaikymo dydžio ir formos nustatymo problemos*, 2006. Magistro baigiamasis darbas. P. 22; Urbikaitė G. *Pareiga išlaikyti vaiką ir ją įgyvendinantys subjektai*. 2015. Magistro baigiamasis darbas. P.28.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013-11-04 nutartis civilinėje byloje L. B. v. G. B., Nr. 3K-3-534/2013

⁸⁰ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017-03-02 nutartis civilinėje byloje E.G. v. D.G., Nr. 2A-264-580/2017;

turinčiam plokščiapėdystę, reikalingi specialūs batai. Šiuo atveju, ligos sunkumo vertinimas nebūtinai teisingas, tačiau išlaidos turėtų būti pagrįstos.

Vaiko poreikiai yra vienas pagrindinių elementų išlaikymo dydžiui nustatyti. Vaiko poreikių patenkinimo išlaidos sudaro pagrindą nustatyti išlaikymo sumą, o tada spręsti, ar tokio dydžio išlaikymą tėvai galės teikti. Būtina užtikrinti bent minimalius, gyvybiškai svarbius vaiko poreikius, o esant galimybei maksimaliai patenkinti visus pagrįstus vaiko poreikius.

2.2.2. Išlaikymo dydžio kriterijus – tėvų turtinė padėtis

Nustatant tėvų galimybes teikti vaiko išlaikymą, vertinamos tėvų gaunamos pajamos ir jų turimas turtas. Kaip nurodyta VTK, tėvai turi vienodą pareigą išlaikyti savo vaikus. LR CK 3.156 straipsnyje numatyta, kad tėvų teisės ir pareigos vaikams yra lygios, šio principo turi būti laikomasi paskirstant išlaikymo pareigą, paskirstant ją proporcingai turtinei padėčiai. Teismų praktikoje nustatant išlaikymą taip pat laikomasi šios nuostatos – abu tėvai turi po lygiai teikti išlaikymą, tačiau tais atvejais, kai vieno iš tėvų turtinė padėtis yra akivaizdžiai geresnė, galimas nukrypimas nuo lygių dalių principo. Būtent todėl, kad išlaikymą teikia abu tėvai, vertinama abiejų tėvų turtinė padėtis – tiek kartu, tiek skyrium gyvenančio iš tėvų. Abiejų tėvų turtinė padėtis vertinama tam, kad galima būtų įvertinti, ar abu tėvai turės galimybę teikti nustatyto dydžio išlaikymą, taip pat ar yra būtinybė išlaikymo našta paskirstyti ne po lygiai.

Vertinant tėvų turtinę padėtį teismas atsižvelgia į kiekvieno iš tėvų:

- 1) Visų rūšių gaunamas pajamas, tarp jų – darbo užmokestį ir kitas su darbo santykiais susijusias pajamas (maistpinigius, priedus, premijas ir kt.), autorinius atlyginimus, pensijas, stipendijas, socialines pašalpas, pajamas iš komercinės ir ūkinės veiklos ir t. t.
- 2) Pinigines lėšas bankuose ir kitose kredito įstaigose
- 3) Kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą
- 4) Vertybinius popierius
- 5) Juridinius asmenis bei jų turtą
- 6) Finansinius įsipareigojimus, kitus išlaikytinius⁸¹

Šios aplinkybės vertinant tėvų turtinę padėtį buvo nurodytos 2005 m. teismų praktikos apžvalgoje. Nuo to laiko Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kaip svarbias faktines aplinkybes

⁸¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimu Nr. 54 patvirtinta „Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant įstatymus, reglamentuojančius tėvų pareigą materialiai išlaikyti savo vaikus, apibendrinimo apžvalga“. *Teismų praktika*, Nr. 23.

įvardija gaunamas pajamas, kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą, investicijas, sveikatą, išlaikytinių skaičių, tėvų elgesį siekiant uždirbti ir gauti didesnes pajamas⁸². Toks vertinimas laikytinas teigiamu, nes bendra visų rūšių pajamų suma atspindi realią tėvų turstinės padėties situaciją. Praktikoje pasitaiko atveju, kai skyrium gyvenantis vienas iš tėvų specialiai siekia sudaryti įspūdį, apie blogą turčinę padėtį, nors ji neatitinka realybės. Pavyzdžiui, byloje dėl išlaikymo dydžio pakeitimo⁸³, vaiko tėvas, atsakovas pateikė duomenis apie deklaruojamas gaunamas ir sąskaitoje turimas pajamas, tačiau pagal jo patirtas išlaidas matyti, jog išlaidos žymiai viršijo pajamas, todėl matyti, kad atsakovas turi papildomų pajamų, kurias nulepė. Tais atvejais, kai yra pagrįstų abejonių, dėl tikrosios tėvų turčinės padėties, jų gaunamų pajamų ir panašiai, teismas jas turi vertinti vaiko interesų naudai, t. y. laikyti, kad padėtis leidžia priteisti vaiko poreikius atitinkantį išlaikymo dydį⁸⁴.

Jungtinėje Karalystėje, kurioje išlaikymo dydžio nustatymo sistema yra pagrįsta išlaikymą mokančiojo turčine padėtimi, yra nustatytas minimalus išlaikymo dydis – 7 svarai per savaitę, kai išlaikymą mokančiojo pajamos nesiekia 100 svarų. Akivaizdu, kad tokio išlaikymo vaikui nepakanka, todėl visa našta tenka tam iš tėvų, su kuriuo vaikas gyvena. Atliekant Lietuvos teismų praktikos analizę tokio dydžio nustatyto išlaikymo nerasta nei vienoje iš bylų. Galima teigti, kad būtent dėl tėvų galimybės užsidirbti daugiau vertinimo, retai pasitaiko atveju, kai būtų nustatytas tokio mažo dydžio išlaikymas.

Tai, kas būtina įvertinti tėvų galimybę teikti nustatyto dydžio išlaikymą pažymėjo ir EŽTT – byloje⁸⁵ tėvas prieštaravo nustatyto išlaikymo dydžiui todėl, kad Italijos teismai neatsižvelgė į jo galimybę teikti nustatyto dydžio išlaikymą. EŽTT pabrėžė, kad neteisingai vertinta tik vaiko poreikis gauti išlaikymą, nebandė rasti balanso tarp šių poreikių ir tėvo galimybės tokią sumą mokėti, nenagrinėjo jo turčinės padėties. Kitoje byloje⁸⁶, išlaikymą teikiantis tėvas teigė, kad teismai, nustatę išlaikymo dydį neatsižvelgė į jo gaunamas pajamas todėl nustatė neteisingo dydžio išlaikymą. Ginčas nacionaliniuose teismuose užsitęsė kelerius metus, dėl to EŽTT buvo pripažintas pažeidimas dėl per ilgo proceso. Teismas nustatė, kad procesas užsitęsė tiek dėl tėvo pateiktų dokumentų apie gaunamas pajamas ir turimas išlaidas neatitikimų, tiek dėl valstybės netinkamo pareigų vykdymo, nes nesugebėjo tinkamai

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2016-02-03 nutartis civilinėje byloje *L.N. v. A.N.*, Nr. 3K-3-16-706/2016

⁸³ Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018-08-20 nutartis civilinėje byloje *N.V. v. N.V.*, Nr.E2-7421-902/2018

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2009-11-10 nutartis civilinėje byloje *I.V. v. D.V.*, Nr. 3K-3-495/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015-02-13 nutartis civilinėje byloje *R.Š. v. A.Š.*, Nr. 3K-3-27/686/2015

⁸⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014-12-02 sprendimas byloje *Battista v. Italy*, 43978/09.

⁸⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012-02-21 sprendimas byloje *Boucke v. Montenegro*, 26945/06, para 89-94.

pasirūpinti. Nebuvo galima įvertinti tėvo turtinės padėties, nes nei tėvas, nei valstybinės institucijos ilgai nepateikė teisingų duomenų apie tai, ar tėvas turi ir kiek turi kitų išlaikytinių, kokio dydžio išlaikymą jiems teikia. Be to, Teismas pabrėžė, jog bet koku atveju, išlaikymo reikalavimas vienam vaikui nepaneigia kito vaiko reikalavimo teisės. Šioje byloje EŽTT taip pat pabrėžė, kad jau vykdymo procese išieškant skolas, kaip nurodyta ir Juodkalnijos įstatymuose, pirmenybė teikiama skoloms dėl vaikų išlaikymo, tik vėliau tenkinami kitų kreditorių reikalavimai. Nepaisant to, kad kalbama apie vykdymo procesą, o ne materialinę teisę, nustatančią išlaikymo dydį, matoma, kad prisiimti skoliniai įsipareigojimai vertinami vaiko interesų naudai – pirmiausia turi būti atsižvelgiama į prievolę išlaikyti vaiką. Be kita ko, buvo įvertinta aplinkybė, jog tėvo nemokumas negali būti nustatytas vien tik pareiškimu apie tai – faktas, jog išlaikymo teikimo laikotarpiu tėvas gavo paskolas įrodo, jog jis negalėjo būti laikomas nemokiu. Matyti, jog visos aplinkybės turi būti iširtos nuosekliai ir kruopščiai, esant reikalui teismas turi imtis priemonių reikalingiems įrodymams surinkti.

Nustatant vieno iš tėvų turtinę padėtį, vertintinas ne tik jo turimas turtas ir gaunamos pajamos, bet ir tai, kokių priemonių jis ėmėsi, kad gautų atitinkančias savo amžių bei profesines galimybes pajamas, iš kurių būtų teikiamas išlaikymas vaikams⁸⁷. Praktikoje dažnai pasitaiko, kad tėvai, kurie turi mokėti išlaikymą, nurodo gaunantys itin mažas pajamas, neturintys darbo. Tokiais atvejais teismas vertina, kad privalu įdėti visas įmanomas pastangas padidinti savo pajamas ir suteikti tinkamo dydžio išlaikymą vaikui. Tokios pozicijos laikomasi ir kitose ES šalyse. Pavyzdžiui, Austrijoje, nustatant tėvų turtinę padėtį taikomas „fiktyvaus pajamų įvertinimo metodas“, kuriuo naudojantis teismas atsižvelgdamas į kiekvieno iš tėvų išsilavinimą, profesinį pasirengimą, įvertina kokias pajamas tėvai turėtų gauti⁸⁸. Galima pritarti G. Sagačiui, kad toks vertinimas laikytinas teigiamu, kadangi prisideda prie vaiko teisių ir interesų apsaugos įgyvendinimo bei padedama užkirsti kelią tėvų piktnaudžiavimui.

Praktikoje pasitaiko atvejų, kai tėvų turtinė padėtis leidžia vaikui suteikti itin didelę išlaikymo sumą, tačiau tėvų turtinė padėtis turi būti vertinama kartu su vaiko poreikiais, todėl net ir esant galimybei, išlaikymo suma neturi viršyti realių vaiko poreikių. Nors praktikoje išaiškinta, kad teismas, esant tėvų finansinėms galimybėms išlaikymo dydį nustato tokį, kad patenkintų maksimalius vaiko poreikius, tačiau nustatytas didesnis išlaikymas turi būti pagrįstas, t. y. išlaikymas, teikiamas vaikui, nėra skirtas sukaupti santaupų, įgyti turto, nebūtino

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2013-10-21 nutartis civilinėje byloje *N.P. v. A.P.*, Nr. 3K-3-491/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2018-02-22 nutartis civilinėje byloje *G.D. v. L.R.*, Nr. e3K-3-70-969/2018.

⁸⁸ Sagatys G. *Aktualūs vaiko išlaikymo dydžio nustatymo klausimai. Jurisprudencija*, 2005, Nr. 71. P. 29.

vaiko poreikiams tenkinti⁸⁹. Tokią teismų praktiką galima vertinti dvejopai – tais atvejais, kai yra reali galimybė teikti didesnę išlaikymą, ši galimybė neturėtų būti ribojama, jei šios lėšos bus naudojamos išskirtinai vaiko interesams tenkinti, net jei šios išlaidos nebūtinos. Be to, tėvams, norintiems daugiau prisidėti prie vaiko materialinio išlaikymo, nebūtina tos sumos nustatyti teismo sprendimu, lėšas galima savarankiškai perduoti. Iš kitos pusės, tėvų, įdedančių daugiau pastangų ir gerinant turčinę padėtį, šios aplinkybės neturėtų įpareigoti mokėti daugiau, nei realiai reikia, nes tai neatitiktų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų jų atžvilgiu.

Esant galimybei nevaržomai rinktis gyvenamąją vietą už Lietuvos ribų, dažnai kyla ginčai dėl reikalingo išlaikymo dydžio, kai vaikas kartu su vienu iš tėvų išvažiuoja gyventi į užsienį. Užsienio šalyse pragyvenimo lygis gali būti aukštesnis, atitinkamai išlaidos vaikui padidėja, todėl kyla problemų sprendžiant, kokį išlaikymą turi mokėti skyrium gyvenantis tėvas. Vieno bylų⁹⁰, vaiko motina, ieškovė, kreipėsi į teismą nurodydama, kad su dukra išvyko gyventi į Belgijos Karalystę, išlaidos sūnaus išlaikymui sudaro 1000 Eur, todėl prašo sūnaus tėvo mokėti po 500 Eur kas mėnesį. Ieškovė pateikė įrodymus, kad uždirba beveik 7000 Eur, tuo tarpu ieškovas, užsiimdamas individualia veikla rėmėsi metinėmis pajamų deklaracijomis, pagal kurias jo pajamos yra tik 188,25 Eur per mėnesį. Teismas tokias pajamas vertino kritiškai, bei atsižvelgė į tai, kad pagal banko sąskaitų išrašus, atsakovo pajamos yra žymiai didesnės, nei deklaruotos. Nepaisant to, kad atsakovo pajamos yra didesnės, nei jis pats nurodo, todėl galimybę teikti didesnę išlaikymą turi, teismas vertino ir tai, kad vaikui išlaikyti skiriamų lėšų poreikis iš dalies yra nulemtas aplinkybės, kad vaikas su motina gyvena užsienio valstybėje. Šioje byloje teismas suformulavo aktualią teismų praktikai teisės aiškinimo taisyklę: tokiu atveju, kai vaikas išvyksta gyventi į užsienio valstybę, kurioje pragyvenimo lygis yra aukštesnis nei Lietuvoje, vieno iš tėvų iniciatyva, tai likusiam gyventi Lietuvoje vaiko tėvui neturėtų kilti pareiga prisiimti dėl šios priežasties padidėjusių išlaidų tenkinant vaiko poreikius. Dėl vaiko išvykimo gyventi į užsienio valstybę padidėjusios jo poreikių tenkinimo išlaidos atitinkama dalimi turi tekti tam iš tėvų, kurio iniciatyva vaikas išvyko iš Lietuvos, nebent tėvų turčinės padėties kriterijus pateisintų kitokį sprendimą. Šis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas itin svarbus, atsižvelgiant į tai, kiek asmenų išvyksta gyventi į užsienį kartu su vaikais, kuriems teikiamas išlaikymas, o pragyvenimo išlaidos padidėja būtent dėl išvykimo. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į išaiškinimo dalį, kurioje nurodoma, kad jei tėvų turčinės padėties kriterijus pateisintų kitokį sprendimą, teismas šia nukrypimo nuo lygių dalių taisykle remtis neturėtų.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2005-04-15 nutartis civilinėje byloje Ž.K. v. V.V., Nr. 3K-3-193/2005

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2015-04-08 nutartis civilinėje byloje P.K. v. M.P., Nr. 3K-3-195/2015

Svarbu paminėti, kad vertinant tėvų padėtį, vertinamos ir išlaidos, tačiau ne visos patiriamos tėvų išlaidos yra vertinamos kaip bloginančios jų turtinę padėtį. Dėl to kyla problemų vertinant, ar, pavyzdžiui, banko kreditas būstui įsigyti yra laikoma išlaidomis. Nors kredito mokėjimo laikotarpiu mokamos kredito įmokos sumažina gaunamas pajamas, tačiau tokiu būdu didinamas turimas turtas⁹¹. Be to, Kasacinis teismas taip pat yra nurodęs, kad aplinkybė, jog asmuo prisiima prievolių pagal kredito sutartį, netiesiogiai patvirtina jo gaunamų pajamų pakankamumą kreditui išmokėti⁹².

Apibendrinus matyti, kad praktikoje kyla įvairių teisinių situacijų, kurių sprendimui būtinas sisteminis teisės aktų, principų ir bylos aplinkybių vertinimas. Praktikoje kyla įvairių situacijų vertinant kokios aplinkybės gerina, o kurios blogina tėvų turtinę padėtį, dėl itin individualaus teisinės situacijos vertinimo, itin svarbus nuoseklus aiškinimas, siekiant užtikrinti teisingą išlaikymo dydį vaikams. Nepaisant to, tėvų galimybės teikti išlaikymą būtinumas pripažįstamas Lietuvos ir užsienio praktikoje.

2.3. Pilnamečių išlaikymo dydžio nustatymo kriterijai

Konstitucinio Teismo pažymėta, kad pilnametystės jau sulaukusių vaikų ir tėvų ryšys yra konstituciškai vertingas, bei tėvai turi moralinių priedermių ir pilnametystės sulaukusiems tėvams. Atsižvelgiant į tai, kad vidurinis išsilavinimas dažniausiai įgyjamas moksleiviui jau tapus pilnamečiam, akivaizdu, kad tėvai turi pareigą materialiai išlaikyti vaiką, kol baigsis laikas, per kurį moksleivis gali įgyti vidurinį išsilavinimą (arba vidurinį išsilavinimą, kuris gali būti teikimas kartu su profesiniu). Tokia pareiga kildinama iš Konstitucijos nuostatų visumos, *inter alia* iš tėvų ir vaikų ryšių konstitucinio įtvirtinimo, atviros, teisingos, darnios ir pilietinės visuomenės siekio, valstybės socialinės orientacijos. Teisė siekti aukštojo mokslo taip pat yra konstitucinė teisė. Taigi, pilnamečių vaikų išlaikymo pareiga iš esmės yra moralinė ir grindžiama išskirtinai teise gauti tinkamą išsilavinimą. Ši pareiga nėra absoliuti, kaip nepilnamečių vaikų išlaikymo, įstatymai numato konkrečias sąlygas kada ši pareiga yra pagrįsta.

Kaip jau minėta, pilnamečiai vaikai turi teisę į išlaikymą tais atvejais, jei tėvai turi galimybes jį suteikti, vaikui toks išlaikymas būtinas ir reikalingas, taip pat jei vaikas atitinka kriterijus 1) mokosi pagal vidurinio ugdymo programą ar pagal formaliojo profesinio mokymo

⁹¹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014-08-26 nutartis civilinėje byloje *M. V. v. R. V.*, Nr. 2A-1279-264/2014

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008-05-26 nutartis civilinėje byloje *A. L. v. V. L.*, Nr. 3K-3-303/2008

programą pirmai kvalifikacijai įgyti arba studijuoja aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės studijų programą ir 2) yra ne vyresni nei 24 metų. Problemų sprendžiant klausimus dėl mokymosi, studijavo ir amžiaus fakto paprastai nekyla, tačiau neretai kyla klausimų sprendžiant dėl paramos būtinumo ir tėvų galimybių paramą teikti. Taip pat reiktų pažymėti, kad mokymasis, studijavimas, turėtų vykti pagal dienių formą. Tokia išvada daroma todėl, kad mokantis pagal neakivaizdinę studijų formą, asmuo turi daugiau galimybių dirbti ir save išsilaikyti. Be to, Konstitucinis teismas pabrėžė, kad „netoleruotinas toks teisinis reguliavimas, kai teismas galėtų priteisti tėvų išlaikymą ne pirmo aukštojo išsilavinimo siekiančiam pilnamečiam asmeniui“, kaip ir nurodyta šiuo metu galiojančioje LR CK redakcijoje, taigi akivaizdu, kad toks reguliavimas neleidžia pilnamečiams asmenims nepagrįstai naudotis teise į išlaikymą ir ja piktnaudžiauti.

Užsienio šalyse taip pat yra įtvirtintas pilnamečių vaikų išlaikymo institutas, tačiau ne visais atvejais sutampa kriterijai ir sąlygos, siekiant įgyvendinti šią teisę. Kaip minėta, tam tikrose šalyse išlaikymas pilnamečiams vaikams teikiamas iki kol jie taps finansiškai nepriklausomais. Toks reguliavimas laikytinas ydingu, dėl per didelio neapibrėžtumo. Praktikoje taikant tokį teisinį reglamentavimą nėra aišku, ką reiškia „finansiškai nepriklausomas“, ar kol turės darbą, ar kai gaus tam tikro dydžio atlyginimą, taip pat kokios galimybės tokį išlaikymą gauti pernelyg ilgą laiką ir nepagrįstai apsunkinti tėvų turtinę padėtį. Kitose šalyse apibrėžiama, iki kokio amžiaus ir kokiomis sąlygomis išlaikymas turi būti teikiamas, nors reguliavimas ir skiriasi nuo reguliavimo Lietuvoje. Pavyzdžiui, Estijos Šeimos teisės įstatyme⁹³ numatyta, kad vaikai, kurie mokosi ugdymo institucijoje, suteikiančioje pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą ar besimokantys profesinėje mokykloje, ne ilgiau nei jiems sukanka 21 metai, turi teisę gauti išlaikymą. Graikijoje numatytas išlaikymas iki 24 metų, jei vaikas mokosi dieniniame skyriuje, Airijoje iki 23 metų, jei vaikas mokosi dieniniame skyriuje. Galima teigti, kad visuotinai suprantama, jog sulaukus pilnametystės ir nepradėjus iš karto dirbti, išlaikyti save sunku, todėl reikalinga tėvų parama, tai matyti iš to, jog dalis užsienio valstybių narių yra nustačiusios išlaikymą ir pilnamečiams, negalintiems savęs išlaikyti. Išlaikymo dydis sprendžiamas pagal tai, kokia suma reikalinga vaiko pragyvenimui, kokios jo būtinos išlaidos, gaunamos pajamos, kokios galimybės gauti didesnes pajamas ir ar išnaudotos visos galimybės šias pajamas gauti, bei į tėvų galimybes skirti tokį išlaikymo dydį.

Išlaikymo pilnamečiam besimokančiam paramos būtinam vaikui dydis turi būti proporcingas pilnamečio asmens poreikiui bei tėvų turtinei padėčiai ir turi užtikrinti būtinas

⁹³ Estijos šeimos teisės įstatymo 97 straipsnio 3p.

sąlygas viduriniam išsilavinimui įgyti. Byloje *Cosgrove v. Cosgrove*⁹⁴ taip pat išaiškinta, kad nustatant išlaikymą besimokančiam pilnamečiam vaikui, būtina atsižvelgti į tėvų finansinę padėtį ir paramos reikalingo vaiko galimybes pačiam save išsilaikyti. Išlaikymo pareigos asmeninis pobūdis ir išlaikymo dydžio proporcingumo vaiko poreikiams bei tėvų turtinei padėčiai principas yra universalūs vaikų išlaikymo teisinio reglamentavimo instrumentai ir taikytini sprendžiant dėl visų vaikų: tiek nepilnamečių, tiek pilnamečių vaikų⁹⁵. LR CK 3.192¹ straipsnio 4 dalyje nurodyta, jog pilnamečių vaikų išlaikymo tvarkai *mutatis mutandis* taikomis kodekso 3.192 straipsnio normos.

Kaip išaiškinta Konstitucinio Teismo, nustatant išlaikymą pilnamečiam vaikams, būtina atsižvelgti į tėvų galimybes tokią paramą teikti. Iki šio išaiškinimo, buvo susiklosčiusi tėvų atžvilgiu neteisinga praktika. LAT išaiškino, kad sunki tėvų materialinė padėtis turi reikšmės tik išlaikymo dydžiui, o ne išlaikymo prievolės egzistavimui⁹⁶. Su tokiu aiškinimu negalima sutikti, nes kaip išaiškinta Konstitucinio Teismo, kad dėl tokios tėvų pareigos (pilnamečių vaikų išlaikymo) vykdymo negali būti sukurta tokia situacija, kad iš esmės pablogėtų tėvų ar kitų asmenų padėtis ar dėl to tėvai, nepadarydami esminės žalos savo ar kitų asmenų teisėms, apskritai negalėtų šio pareigos vykdyti. Esminiai kriterijai yra: galimybė išlaikymą teikti, nebus pabloginta jų ar kitų asmenų padėtis, išlaikymas nepadarys esminės žalos ir pan. Šiuo atveju, nors ir yra vertinama turtinė padėtis, kaip ir taikant LR CK 3.192 straipsnį, tačiau labiau atsižvelgiama į pačių tėvų interesus. Tėvų turtinė padėtis nurodo ne tik kokio dydžio išlaikymas pilnamečiam gali būti teikiamas, bet ar jis išvis gali būti teikiamas.

Nustatant išlaikymo dydį pilnamečiam vaikui, būtina įvertinti ne tik jo poreikius, patiriamas būtinąsias išlaidas, bet ir į jo gaunamas pajamas, galimybes ir pastangas tokias pajamas gauti – priešingai, nei nepilnamečių išlaikymo atveju, kai vertinamos tėvų galimybės padidinti savo pajamas. Priteisiant išlaikymą pilnamečiams vaikams teismų praktika Lietuvoje nėra visiškai nuosekli – būta atvejų, kai panašios aplinkybės vertintos skirtingai. Pavyzdžiui, vertinant galimybę gauti valstybės finansuojamą paramą, vienoje bylų⁹⁷ teismas vertino, kad apelianto (vaiko tėvo) teiginys, jog ieškovė neėmė paskolos iš valstybės remiamų fondų, todėl neišnaudojo visų galimybių gauti pajamas, nepagrįstas, kadangi gautas paskolas reikia grąžinti

⁹⁴ Australijos teismo byla *Cosgrove v Cosgrove* (1996) FLC 92-700.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009-05-25 nutartis civilinėje byloje *A.L. v. A.L.*, Nr. 3K-7-204/2009

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006-09-13 nutartis civilinėje byloje *R. S. v. A. S.*, Nr. 3K-3-469/2006

⁹⁷ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014-09-25 nutartis civilinėje byloje *E.Š. v. R.Š.*, Nr. 2A-676-227/2014.

ateityje. Tuo tarpu Kauno apygardos teismas byloje⁹⁸ dėl pilnamečio vaiko išlaikymo sprendė, kad perdėtai atsargus požiūris į naudojimąsi kreditavimo galimybėmis ir nenoras būti skolingai, lemiantys atsisakymą prisiimti kreditinių įsipareigojimų dažniausiai negali būti vertinami, kaip pakankamas pagrindas lėšų teikimo naštą perkelti kitam asmeniui, nagrinėjamu atveju – tėvui. Nors šiuo atveju, kasacinio teismo yra išaiškinimai⁹⁹, kad pilnamečio vaiko, siekiančio gauti tėvų išlaikymą, pareiga yra išnaudoti visas galimybes gauti pajamas, įskaitant ir valstybės remiamą paskolą, yra nuoseklūs, akivaizdu, kad žemesniųjų instancijų teismai ne visuomet atsižvelgia į šiuos išaiškinimus, ko pasekoje priima skirtingus sprendimus ir. Tokia išvada buvo padaryta ir kitame moksliniame darbe¹⁰⁰, analizuojant vaikų išlaikymo teorinius ir praktinius aspektus jau 2012 m., o situacija iš esmės nėra pasikeitusi. Šiuo aspektu reiktų įvertinti ir Konstitucinio Teismo išsakytą poziciją – „konstitucinė žmogaus teisė siekti aukštojo mokslo suponuoja valstybės pareigą sudaryti prielaidas šią teisę įgyvendinti; Konstitucinis valstybės socialinės orientacijos principas <...> suponuoja tai, kad valstybė turi sukurti tokią aukštojo išsilavinimo siekiančių asmenų rėmimo sistemą, kad kiekvienas aukštojoje mokykloje besimokantis asmuo, kuriam reikalinga parama, turėtų galimybę gauti studijoms būtina valstybės paskolą...“. Taigi, valstybės ir tėvų pareiga remti besimokančius vaikus (pilnamečius ir nepilnamečius) grindžiama socialinės orientacijos ir kitais konstituciniais principais. Manytina, kad pilnametis asmuo, kuris pats atsakingas už priimamus sprendimus ir įsipareigojimus, pirmiausia turėtų pasinaudoti valstybės remiama paskola, o tik išnaudojus šią galimybę, kreiptis dėl paramos į tėvus.

Pilnamečiai, siekdami gauti išlaikymą, kartu su ieškiniu turi pateikti savo išlaidas pagrindžiančius skaičiavimus, įrodymus, tokiu kaip išlaidos būstui maistui, kanceliarinėms prekėms ir t. t. Tačiau pasitaiko atveju, kai teismas nusprendžia, kad prašoma suma yra tokio dydžio, kad jos įrodinėti nereikia. Pilnametis sūnus, kreipėsi į teismą prašydamas priteisti 100 Eur išlaikymą iš tėvo. Teismas atsižvelgdamas į atsakovo turtinę padėtį šia sumą sumažino iki 70 Eur ir išlaikymą priteisė vertino, kad nors ieškovas ir pateikė tik skaičiavimus, bet nepateikė įrodymų, pagrindžiančių šią sumą, tačiau suma yra tokio dydžio, kad jos įrodinėti nereikia, nes ji minimali ir patenkinama tik minimalius poreikius. Atsakovui skundžiant šį sprendimą, apeliacinės instancijos teismas išaiškino, kad tokio dydžio suma neapsunkintų atsakovo turtinės padėties¹⁰¹.

⁹⁸ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2015-06-29 nutartis civilinėje byloje *K.J. v. R.J.*, Nr. 2A-1301-324/2015

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011-01-25 nutartis civilinėje byloje *R. B. v. M. B.*, Nr. 3K-3-11/2011

¹⁰⁰ Kudinavičiūtė-Michailovienė I., Vėgeliene J., *Child maintenance: several topical theoretical and practical aspect, Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19, P.224.

¹⁰¹ Šiaulių apygardos teismo 2018-06-28 nutartis civilinėje byloje *D.P. v R.P.* Nr. e2A-454-210/2018.

Taigi, pilnamečiams vaikams nustatant išlaikymo dydį atsižvelgiama į iš esmės tuos pačius kriterijus, kaip ir nustatant nepilnamečiams vaikams, tačiau skiriasi šių kriterijų vertinimas. Pirmiausia, nepaisant to, kad teisiniu požiūriu pilnamečių ir nepilnamečių išlaikyme skiriasi teisinių santykių subjektas, moraliniu aspektu, pilnametystės sulaukęs vaikas, yra tas pats vaikas savo tėvams. Pilnamečių vaikų teisės į išlaikymą turinys skiriasi nuo nepilnamečių vaikų, tačiau moralinė pareiga išlaikyti vaikus, padėti finansiškai gaunant išsilavinimą išlieka. Antra, atsižvelgiama ne į tėvų pastangas gauti didesnes pajamas, o pačio vaiko pastangas kiek galima daugiau pačiam gauti pajamų savo poreikių tenkinimui.

III. Vaikams teikiamo išlaikymo dydžio pakeitimas

Nustatant priteistino išlaikymo dydį vaiko kasdieniams poreikiams tenkinti būtinų išlaidų dydis ir tėvų turtinė padėtis vertinami teismo sprendimo priėmimo momentu, tačiau praėjus laikui, tokio išlaikymo dydžio gali nepakakti. Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto komentare Nr. 14¹⁰² nurodoma, kad užtikrinant vaiko teisių ir interesų gynimą, valstybės turi nustatyti tokią teisinę sistemą, kad sprendimai, susiję su vaikų teisėmis, galėtų būti apskūsti ar peržiūrėti. Lietuvoje, išlaikymo dydis ir forma gali būti pakeičiami, nustačius svarbias aplinkybes. Pripažįstama, kad tiek tėvų galimybės teikti išlaikymą, tiek vaikų poreikiai per tam tikrą laikotarpį gali pakisti, todėl įstatyme nustatyta galimybė pakeisti teismo sprendimu priteisto išlaikymo dydį (formą) nepriklausomai nuo to, ar teismas pats nustatė iš vieno iš tėvų priteistiną išlaikymo dydį, ar patvirtino vaiko tėvų susitarimą dėl išlaikymo dydžio, nes teismo sprendimas dėl išlaikymo priteisimo neįgyja *res judicata* galios. Vienoje EŽTT bylų, apeliančios skundės dėl to, jog prašė išlaikymo dydžio pakeitimo, o teismai jos argumentus atmetė kaip nepagrįstus. Teismo metu buvo nustatyta, kad pagal Ukrainos materialinę teisę, vaiko išlaikymo dydis gali būti keičiamas dėl pasikeitusių aplinkybių, susijusių su vaiku, bet ne su tėvu. Nors EŽTT šioje byloje pasisakė, kad valstybės narės turi teisę nustatyti reglamentavimą kaip atrodo teisingiausia, tačiau negali pažeisti tarptautinių teisės normų ir principų. Taip pat nustatė, kad nacionaliniai teismai taikydami materialinę teisę pakankamai išsamiai ištyrė aplinkybes, apeliančios argumentus, buvo suteikta galimybė apskūsti žemesnių instancijų teismų sprendimus ir šioje dalyje pažeidimo nėra ir skundas atmestinas. Nepaisant to, kokiu pagrindu išlaikymo dydis keičiamas, kokios šalių nustatytos materialinės teisės normos dėl išlaikymo pakeitimo, itin svarbi šalių pareiga užtikrinti, kad išlaikymo dydžio pakeitimo ar teismo sprendimo apskundimo ir peržiūrėjimo galimybė būtų numatyta. Taip pat, kaip ir nurodė EŽTT, svarbus yra teismų išsamus įrodymų tyrimas ir sprendimų motyvavimas.

Pagal LR CK 3.201 straipsnio nuostatą, pagrindas pakeisti išlaikymo dydį yra iš esmės pasikeitusi šalių (tėvų) turtinė padėtis, taip pat pasikeitę vaiko poreikiai¹⁰³. Tai turi būti esminis pokytis per laikotarpį nuo teismo sprendimo, kuriuo priteistas išlaikymas, priėmimo iki kreipimosi į teismą dėl išlaikymo dydžio pakeitimo¹⁰⁴. Teismas, spręsdamas, ar yra pagrindas pakeisti priteistą išlaikymo dydį, teismas turi nustatyti dvi aplinkybes: pirma, aplinkybes, susijusias su tėvų turtinės padėties esminiu pasikeitimu ir, antra, aplinkybes,

¹⁰² UN Committee on the Rights of the Child, *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration* (para. 98).

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008-05-26 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-303/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-24/2013.

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-24/2013.

susijusias su vaiko poreikių pasikeitimu – padidėjimu¹⁰⁵. Kasacinio teismo praktikoje atkreiptas dėmesys į tai, kad visų pirma teismas turi nustatyti, koku pagrindu reiškiamas reikalavimas dėl išlaikymo dydžio pakeitimo ir, ištyręs bei įvertinęs pateiktus įrodymus, konstatuoti, ar šis pagrindas egzistuoja, ar jis yra įrodytas; tik tada, atsižvelgdamas į įstatyme įtvirtintus kriterijus ir suformuotą tokios kategorijos bylose teismų praktiką, spręsti, koks išlaikymo dydis turėtų būti priteisiamas¹⁰⁶.

Dažniausiai į teismą kreipiasi su vaiku gyvenantis tėvas su prašymu padidinti išlaikymą, tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai kreipiasi skyrium gyvenantis tėvas, prašydamas sumažinti mokamo išlaikymo dydį. Kreipiantis į teismą su prašymu pakeisti išlaikymo dydį, būtina pateikti įrodymus, pagrindžiančius faktinių aplinkybių pasikeitimą. Taigi, nustačius pagrindą pakeisti nepilnamečiam vaikui priteisto išlaikymo dydį, turi būti sprendžiama dėl paties išlaikymo dydžio, o tas turi būti daroma taikant įstatyme įtvirtintus kriterijus, atsižvelgiant į tėvų turtinę padėtį ir atitinkamai jų galimybes teikti išlaikymą, būtiną vaiko poreikiams tenkinti (CK 3.192 straipsnio 2–3 dalys). Toks aiškinimas atspindi kasacinio teismo praktikoje¹⁰⁷. Toks pat vertinimas būtinas ir tada, kai išlaikymo dydis buvo nustatytas teismo įsakymu; teismas šio proceso metu tikrina tik formalųjį pateikti pareiškimo aspektą, bet netikrina kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo. Tais atvejais, kai sprendžiama teismo įsakymo dėl išlaikymo vaikui priteisimo išdavimo, vaiko išlaikymo dydis nustatomas iš esmės atsižvelgiant tik į pareiškėjo nurodomą prašomą priteisti sumą ir skolininko valią dėl išduoto teismo įsakymo. Taigi, tokio proceso metu nėra nustatinėjami vaiko poreikiai, tėvų turtinė padėtis, todėl kreipiantis į teismą dėl teismo įsakymo nustatyto išlaikymo dydžio pakeitimo, įvertinti pasikeitusius vaiko poreikius ar pasikeitusią tėvų turtinę padėtį nėra galimybės. Kasacinis teismas suformavo taisyklę, kad tais atvejais, kai ieškiniu prašoma pakeisti anksčiau teismo įsakymu nustatytą išlaikymo dydį, teismo atliekamas vertinimas negali apsiriboti tik LR CK 3.201 straipsnyje įtvirtintų išlaikymo dydžio pakeitimo kriterijų – ar pasikeitė vieno iš tėvų finansinė padėtis arba vaiko poreikiai, lyginant su teismo įsakymo išdavimo momentu buvusiomis aplinkybėmis, - vertinimu. Tokio pobūdžio bylose teismas turi atlikti išsamų visų teisiškai reikšmingų aplinkybių, nurodytų LR CK 3.192 straipsnyje, tiek LR CK 3.201 straipsnyje, vertinimą¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-303/2008.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 10 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-529/2014; 2010 m. birželio 28 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-294/2010

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *K.P. v. M.P.*, Nr. 3K-3-395-313/2018, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *L.V. v. V.S.*, Nr. 3K-3-209-916/2016

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018-02-22 nutartis civilinėje byloje *G.D. v. L.R.* Nr. e3K-3-70-969/2018

Vienoje bylų¹⁰⁹, teismas vertino išlaikymo pilnamečiam vaikui dydžio pakeitimo klausimą ir nurodė, jog vien ta aplinkybė, kad vienas iš tėvų, su kuriuo gyvena nepilnametis vaikas, ilgą laiką nereikalauja išlaikymo vaikui iš antrojo tėvo ir vaiką išlaiko vienas, pati savaime nėra pagrindas mažinti išlaikymo įsiskolinimą, nes išlaikymui gautinos lėšos yra vaiko, o ne tėvo (motinos) nuosavybė. Nors šioje byloje ir yra kalbama apie išlaikymo įsiskolinimą, tačiau taip pat suformuota ir svarbi išlaikymo dydžio sumažinimo galimybės taisyklė, kai siekiama sumažinti išlaikymo dydį už praėjusį laikotarpį. Iš šios teismo suformuotos taisyklės matoma, kad vaiko išlaikymo dydžio sumažinimas turi būti grindžiamas esminių aplinkybių pasikeitimu, o ne tuo, nuo kokio momento reikalaujamas išlaikymo priteisimas, išlaikymo dydžio padidinimas.

Išlaikymo dydžio pakeitimą sąlygoja daug įvairių aplinkybių, sudarančių išlaikymo dydžio keitimo pagrindus. Toliau bus nagrinėjama, kokias pagrindais gali būti keičiamas išlaikymas ir kaip šie pagrindai vertinami praktikoje.

3.1. Išlaikymo dydžio pakeitimas dėl pasikeitusių vaiko poreikių

Kaip jau minėta, pagrindas pakeisti išlaikymo dydį yra pasikeitę vaiko poreikiai – jie gali būti padidėję arba sumažėję, atsižvelgiant į išlaikymo dydžio priteisimo metu buvusius poreikius. Vaiko padidėjusių poreikių pasikeitimas gali būti dėl jo amžiaus, sveikatos, mokymosi, pomėgių ir kt. Taip pat išlaidos vaiko poreikiams gali būti sumažėjusios jei vaikas nebeužsiima papildomais užsiėmimais, nebeserga liga, kuriai reikėjo specialiųjų išlaidų. Taigi, gali būti pasikeitę tiek vaiko bendrieji, tiek specialieji poreikiai. Poreikių sudėties pokyčiai savaime nereiškia išlaidų pakeitimo¹¹⁰, t. y. jei nebėra išlaidų nuomai, vaikui paaugus nebėra reikalinga auklė ar sauskelnės ir pan., dar nereiškia, kad nėra atsiradę kitų būtinų išlaidų.

Bendrieji vaiko poreikiai dažnai pasikeičia dėl amžiaus. Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad neabejotinai, vaikams augant, jų poreikiai didėja. Analizuojant teismų sprendimus, kyla neaiškumų, dėl šios aplinkybės įrodinėjimo. Pavyzdžiui, vienoje bylų¹¹¹ sprendė, kad nors ieškovė į bylą nepateikė įrodymų, patvirtinančių išlaidas, skiriamas vaiko būtiniesiems poreikiams – maistui, vaistams, higienos priemonėms, tačiau, įvertinus tokias

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017-06-08 nutartis civilinėje byloje *J.R. v. L.P.*, Nr. 3K-3-242- 687/2017

¹¹⁰ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2017-12-21 nutartis civilinėje byloje *M.L. v. R.L.*, Nr. E2A-2228-230/2017

¹¹¹ Kauno apylinkės teismo 2015-01-04 sprendimas byloje *E.Z. v. V.L.* Nr. 2-921-896/2015.

faktorius kaip vaiko amžiaus didėjimas, kainų augimas ir šalies ekonominė padėtis, teismas sprendžia, jog šalių nepilnamečio vaiko poreikiai didėjo ir ateityje tik didės. Išlaikymas vaikui priteistinas siekiant patenkinti ne tik šiandieninius vaiko poreikius, tačiau turi būti orientuotas į vaiko ateitį. Tuo tarpu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodo, kad nepaisant aplinkybės, jog vaikui augant didėja ir jo išlaidos, dar nereiškia, kad konkrečioje byloje neturi būti įrodinėjami pasikeitę vaiko poreikiai vien dėl to, kad vaikas paaugo. Vaiko individualūs poreikiai priklauso nuo daugelio įvairių aplinkybių (vaiko sveikata, jam reikalinga priežiūra, ugdymas ir t. t.), todėl vien tai, kad vaikas yra didesnis, nesuponuoja išvados, kad ir vaiko poreikiai yra didesni, kiekvienu atveju turi būti vertinamos visos konkrečios bylos faktinės aplinkybės¹¹². Vienoje bylų, teismas vertino, kad priteisiant išlaikymą vaikas buvo vienerių, o nagrinėjant bylą dėl išlaikymo dydžio pakeitimo, praėjus dvejiems metams, vaikui yra treji, todėl laikoma, kad vaiko poreikiai išaugo¹¹³. Kitoje byloje¹¹⁴, nuo išlaikymo dydžio nustatymo, iki bylos nagrinėjimo praėjo 1 metai ir 4 mėnesiai, o toks laikotarpis pats savaime nėra pakankamas konstatuoti padidėjusius vaiko poreikius. Pastarojoje byloje ieškovė nepagrindė įrodymais kitų argumentų, o teismo nuomone, toks laikotarpis nėra pakankamas išaugusių vaiko poreikių pagrindimas. Toks skirtingas vertinimas rodo, kad pirmosios instancijos teismai ne visada vadovaujasi kasacinio teismo praktika, nėra nuoseklūs, todėl gali neteisingai interpretuoti susiformavusią teisės aiškinimo praktiką. Šiuo atveju reikėtų sutikti su kasacinio teismo išaiškinimu. Konkrečioje byloje reikėtų atsižvelgti, prieš kiek laiko buvo nustatytas išlaikymo dydis, ar tas laikotarpis buvo pakankamai ilgas, kaip pasikeitė vaiko amžius, lemiantis jo poreikių padidėjimą. Reikėtų pritarti tam, kad vien amžiaus pasikeitimas savaime neturėtų būti vertinamas kaip priežastis pakeisti išlaikymo dydį, visas aplinkybes ir įrodymus reikėtų vertinti sistemiškai. Taip pat reikėtų atsižvelgti ir į tai, ar vaiko išlaikymo dydis buvo kasmet indeksuojamas, kaip tai numato įstatymai – kaip matyti teismai išlaikymo dydžio pakeitimą, padidinimą, motyvuota ir kainų augimu. Galima sutikti, kad kainų augimas gali būti pripažintas savaime suprantamu reiškiniu, tačiau būtent dėl infliacijos kasmet išlaikymo dydis yra indeksuojamas. Išlaikymo dydžio indeksaciją numato LR CK 3.208 straipsnis. Kainų augimas kaip vienas iš veiksnių, galinčių lemti didesnes išlaidas vaiko išlaikymui, gali būti aktualus, tačiau reikėtų atsižvelgti, ar vaiko tėvai perskaičiuodavo išlaikymo sumą pagal numatytą tvarką.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011-12-19 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-528/2011; 2008-05-26 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-303/2008.

¹¹³ Jonavos rajono apylinkės teismo 2017-09-05 sprendimas civilinėje byloje *M.A. v. E.K.*, Nr. E2-308-559/2017.

¹¹⁴ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *I.J. v. D.T.*, Nr. 2A-340-777/2015

3.2. Išlaikymo dydžio pakeitimas pasikeitus tėvų turtinei padėčiai

Po išlaikymo dydžio nustatymo iš esmės pasikeitus vieno iš tėvų turtinei padėčiai, galima kreiptis į teismą dėl išlaikymo dydžio sumažinimo arba padidinimo. Tėvų turtinės padėties pasikeitimai neturi būti mažareikšmiai, ir gali būti sąlygoti jei vienas iš tėvų, teikęs vaikui išlaikymą, iš dalies ar visiškai prarado darbingumą ir dėl to gerokai sumažėjo jo nuolatinės pajamos arba, priešingai, pakeitė darbą ir gauna gerokai didesnes pajamas; pablogėjęs sveikatos būklei, jei toks pablogėjimas yra nuolatinio pobūdžio, padidėjo išlaidos sveikatos priežiūrai; gavo palikimą arba laimėjo didelę pinigų sumą loterijoje; atsirado kitų pagal įstatymą išlaikytinų asmenų. Vertinant tėvų turtinės padėties pasikeitimą, vertinama tiek išlaikymą mokančiojo, tiek su vaiku gyvenančio tėvo turtinės padėties pasikeitimai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs¹¹⁵, kad vaiko poreikiai ir tėvų turtinė padėtis turi būti nustatinėjama kiekvieną kartą sprendžiant išlaikymo priteisimo ar jo dydžio pakeitimo klausimą. Toks išaiškinimas pateiktas, kai apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad šalims vaiko išlaikymo klausimus išsprendus susitarimu, sprendžiant dėl išlaikymo dydžio pakeitimo, iš naujo nereikia tirti vaiko poreikių klausimo, o tik vertinti pasikeitusias tėvų turtines galimybes. Kasacinis teismas išaiškino, kad toks argumentas neatitinka materialinės teisės normų. Toje pačioje byloje teismo išaiškinta, kad mažinant vaikui nustatytą išlaikymo dydį, galimybės visapusiškai patenkinti jo poreikius sumažėja, todėl gali būti pažeisti vaiko interesai. Taigi, atsižvelgiant į vaiko interesų prioritetą, sprendžiant, ar išlaikymo sumažinimo reikalaujančio tėvo turtinė padėtis pablogėjo iš esmės, būtina įvertinti, ar ji pablogėjo tiek, jog atsisakius sumažinti išlaikymo dydį, jis negalėtų tenkinti būtinų, gyvybiškai svarbių savo poreikių ir būtų pažeistas proporcingumo principas. Tėvų turtinės padėties pablogėjimas negali lemti išlaikymo dydžio sumažinimo tiek, kad išlaikymas nepatenkintų būtinųjų vaiko poreikių.

Viena iš priežasčių, kuri gali lemti turtinės padėties pasikeitimą yra gaunamų pajamų padidėjimas/sumažėjimas. Kaip ir priteisina išlaikymą pirmą kartą, vertinama, ar mokančio išlaikymą turtinė padėtis pasikeitė dėl jo pačio veiksmų/neveikimo, ar buvo sąlygoti kitų veiksmų, kurie nuo jo nepriklauso. Pavyzdžiui, jei gaunamos pajamos sumažėjo, nes tėvas ar motina savanoriškai išėjo iš darbo, neieško naujo darbo ar neįdeda visų pastangų gauti didesnę atlyginimą, tai negali būti vertinama kaip turtinės padėties pablogėjimas. Kadangi vertinant turtinę padėtį atsižvelgiama ir į turimus kitus išlaikytinius, į tai atsižvelgiama ir keičiant išlaikymo dydį. Tačiau turtinės padėties pablogėjimas negali remtis vien tuo, kad skyrium

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2006-11-22 nutartis civilinėje byloje *V.U. v. A.B.*, Nr. e3K-3-628/2006.

gyvenantis tėvas turi dar vieną išlaikytinį. Turtinės padėties pablogėjimas turi būti esminis ir pagrįstas tai patvirtinančiais įrodymais. Kaip buvo vertinama vieno LAT byloje, reikia atsižvelgti į tai, ar kitas išlaikytinis jau buvo tuo metu, kai buvo priteisiamas išlaikymas nagrinėjamoje byloje. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, jog teismai taip pat pasisako dėl to, jog išlaikymą mokantis tėvas priimdamas sprendimą susilaukti kitų vaikų, turi įvertinti socialinę riziką ir savo galimybes išlaikyti visus vaikus¹¹⁶. Tuo tarpu kitoje byloje¹¹⁷, apeliantas rėmėsi aplinkybė, kad jo vaikus auginanti mama susilaukė dar dviejų vaikų, todėl jos padėtis išlaidos padidėjo, ji nedirba, todėl sumažėjo jos pajamos, ji turėjo prisiimti riziką susilaukiant daugiau vaikų, todėl jam neturėtų būti perkeliama didesnė našta dėl to. Šiuo atveju tėvai vertino, kad aplinkybė, jog ieškovė susilaukė daugiau vaikų, buvo paminėta tik todėl, kad būtų tinkamai įvertinta ieškovės turtinė padėtis. Teismai vertino tik šalių vaikų poreikius, o motinos galimybė dirbti apribota dėl objektyvių priežasčių – ji augina mažametį vaiką. Taigi, išlaikytinių skaičius, kaip ir kitos aplinkybės, vertinamos priklausomai nuo konkrečios bylos aplinkybių.

Kasacinio teismo byloje¹¹⁸, buvo sprendžiamas klausimas dėl tėvų turtinės padėties vertinimo. Kasatorius (išlaikymą mokantis tėvas) siekė sumažinti išlaikymo dydį, nurodydamas, jog sumažėjo jo gaunamas atlyginimas ir padidėjo mokamas pajamų mokestis, tačiau kaip nurodė pirmosios instancijos teismas, nurodydamas išlaikymo priteisimo metu gauto atlyginimo dydį, nepateikė jį pagrindžiančių įrodymų. Apeliacinės instancijos teismas ieškovo gaunamą atlyginimą apskaičiavo remdamasis darbdavio pažyma ir nurodytu pajamų mokesčio dydžiu, tačiau sistemiškai nevertino kitų byloje pateiktų rašytinių įrodymų. Byloje buvo nustatyta, kad pagal banko sąskaitų išrašus, kasatoriaus atlyginimas išlaikymo priteisimo metu buvo toks pat, kaip gaunamas bylos nagrinėjimo metu, o taip pat nebuvo pateikti įrodymai apie mokamą didesnę pajamų mokesčių. Pablogėjusios turtinės padėties vertinimas turi būti atliekamas analizuojant visus byloje pateiktus įrodymus sistemiškai.

Pavyzdžiui, vienoje bylų¹¹⁹, skyrium gyvenantis tėvas reikalavo sumažinti nustatytą išlaikymo dydį, nurodydamas, kad neturi galimybės teikti nustatyto dydžio 200 Eur dydžio išlaikymą, kadangi jo gaunamos pajamos yra mažesnės už šią sumą, jam nustatytas nedarbingumas. Pirmos instancijos teismas atmetė šią dalį ieškinio nenustatęs esminių

¹¹⁶ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2018-08-03 nutartis civilinėje byloje *J.G. v. T.P.*, Nr. 2A-2167-910/2018

¹¹⁷ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2018-02-08 nutartis civilinėje byloje *A.G. v. M.K.*, Nr. e2A-577-258/2018

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2018-02-24 nutartis civilinėje byloje *I.G. v. K.G.*, Nr. e3K-3-37-678/2018.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2018-02-22 nutartis civilinėje byloje *G.D. v. L.R.*, Nr. e3K-3-70-969/2018.

pasikeitimų – nei tėvų turtinės padėties nei vaiko poreikių pasikeitimo. Apeliacinės instancijos teismas laikėsi tos pačios pozicijos, o kasacinis teismas šiuos sprendimus panaikino ir iš dalies tenkino ieškovo (tėvo) reikalavimą, sumažinant išlaikymo dydį iki 150 Eur. Teismas išaiškino, kad nors ir turtinė padėtis nepasikeitusi, ieškovas turi galimybę gauti didesnes pajamas, tačiau nebuvo laikomasi proporcingumo principo. Be to, teismas nurodė, kad panašios bylos turi būti sprendžiamos taip pat ir nurodė, kad kitoje byloje¹²⁰ kurioje tėvo gaunamos pajamos yra didesnės nei nagrinėjamu atveju, o išlaikymo dydis nustatytas 120 Eur, todėl nustatytas išlaikymo dydis 200 Eur turi būti mažinamas. Atkreiptinas dėmesys, kad šiose bylose galima pastebėti prieštarumą – byloje, kur tėvo pajamos mažesnės, nustatytas didesnis išlaikymo dydis. Tokia situacija susidarė todėl, kad šioje byloje vaiko poreikiai nustatyti didesni – vaikas turi sveikatos problemų, todėl jai būtinos didesnės išlaidos. Panašaus dydžio pajamas gaunantiems tėvams gali būti nustatytas skirtingo dydžio išlaikymas vaikams, atsižvelgiant į jų poreikius, kaip ir panašių poreikių vaikams, atsižvelgiant į tėvų galimybes.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs¹²¹, kad vaiko poreikiai ir tėvų turtinė padėtis turi būti nustatinėjama kiekvieną kartą sprendžiant išlaikymo priteisimo ar jo dydžio pakeitimo klausimą. Toks išaiškinimas pateiktas, kai apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad šalims vaiko išlaikymo klausimus išsprendus susitarimu, sprendžiant dėl išlaikymo dydžio pakeitimo, iš naujo nereikia tirti vaiko poreikių klausimo, o tik vertinti pasikeitusias tėvų turtines galimybes. Kasacinis teismas išaiškino, kad toks argumentas neatitinka materialinės teisės normų. Toje pačioje byloje teismo išaiškinta, kad mažinant vaikui nustatytą išlaikymo dydį, galimybės visapusiškai patenkinti jo poreikius sumažėja, todėl gali būti pažeisti vaiko interesai. Taigi, atsižvelgiant į vaiko interesų prioritetą, sprendžiant, ar išlaikymo sumažinimo reikalaujančio tėvo turtinė padėtis pablogėjo iš esmės, būtina įvertinti, ar ji pablogėjo tiek, jog atsisakius sumažinti išlaikymo dydį, jis negalėtų tenkinti būtinų, gyvybiškai svarbių savo poreikių ir būtų pažeistas proporcingumo principas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, pažymėjo¹²², kad CK 3.201 straipsnio nuostatomis dėl priteisto išlaikymo dydžio sumažinimo taikyti teisiškai reikšmingas yra faktinių aplinkybių, sudarančių pagrindą išlaikymo dydžiui nustatyti, esminis pokytis per laikotarpį nuo teismo sprendimo, kuriuo priteistas išlaikymas, priėmimo iki kreipimosi į teismą dėl išlaikymo dydžio pakeitimo. Be to, net ir nustačius

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2016-04-08 nutartis civilinėje byloje *L.V. v. V.S.*, Nr. 3K-3-209-916/2016

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2006-11-22 nutartis civilinėje byloje *V.U. v. A.B.*, Nr. e3K-3-628/2006.

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje *V. Z. v. R. Z.*, Nr. 3K-7-24/2013

esminį tokių aplinkybių pasikeitimą, tai dar savaime nelemia išlaikymo dydžio pakeitimo, nes tiek tėvų turtinės padėties, tiek vaikų poreikių pasikeitimą teismas turi įvertinti pirmiau nurodyto tėvų prievolių išlaikyti nepilnamečius vaikus reglamentavimo kontekste, atsižvelgdamas į vaiko teisių apsaugos prioriteto, tėvų ir vaikų teisių bei interesų pusiausvyros, tėvų valdžios lygybės principus.

Taigi, galima daryti išvadą, kad keičiant išlaikymo dydį, laikomasi to pačio proporcingumo principo tarp vaiko poreikių ir tėvų turtinės padėties, proporcingumo principo tarp abiejų tėvų, turinčių išlaikyti vaiką, bei prioritetinio vaiko interesų principo. Taip pat pastebima, kad toje pačioje byloje aplinkybės skirtingų instancijų teismų vertinamos skirtingai, o pusiausvyra tarp vaiko poreikių ir tėvų turtinės padėties ne visais atvejais išlaikoma. Reikia pripažinti, kad pasitaiko atveju, kai teismai nesivadovauja suformuota praktikoje taisykle, kad teismas negali priteisti išlaikymo daugiau, nei objektyviai leidžia tėvų turtinė padėtis. Nepaisant to, dažniausiai teismai atidžiai ištiria visas aplinkybes, jas vertina sistemingai.

Išvados

1. Vaiko teisė į išlaikymą tiesiogiai priklauso nuo vaikų teisės turėti tinkamas sąlygas augti ir vystytis ir tėvų pareigos tokias sąlygas suteikti. Įgyvendinant vaiko teisę į išlaikymą, aiškinamasi, kokie yra vaiko poreikiai, o įvertinus kiekvieną iš poreikių, nustatomas juos patenkinantis ir tėvų galimybes atitinkantis išlaikymo dydis.
2. Išlaikymo dydis grindžiamas vaiko poreikių patenkinimu, todėl teismų sprendimai dėl vaikų išlaikymo neįgyja *res judicata* galios ir pasikeitus vaiko poreikiams yra galimybė išlaikymo dydį pakeisti. Nepaisant to, kad toks reguliavimas užtikrina geriausius vaiko interesus, taip pat gina ir tėvų teises, pasikeitus turtinei padėčiai.
3. Pilnamečių ir nepilnamečių vaikų teisės į išlaikymą turinys skiriasi, todėl skiriasi ir išlaikymo dydį nustatančių kriterijų taikymas. Abiem atvejais analizuojamai vaiko poreikiai ir tėvų turtinė padėtis, tačiau jų vertinimas skirtingas.
4. Iš analizuotos teismų praktikos matyti, kad nustatant vaikų išlaikymo dydį, kiekvienos bylos individualios aplinkybės lemia sudėtingą teismo procesą. Bylose pateikiami įrodymai turi būti vertinami atsižvelgiant į šalių lygybę, proporcingumą, teisingumą ir prioritetinio vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principais. Nustatant išlaikymo dydį itin svarbus ne tik kruopštus teismo įrodymų vertinimas, tačiau ir aktyvus teismo vaidmuo renkant įrodymus – tik esant pakankamai įrodymų visumai galima nustatyti tinkamą įrodymų dydį.
5. Minimalaus ir/ar maksimalaus išlaikymo dydžio nustatymas, kaip esama kitose šalyse, nėra aktualus ir naudingas, išlaikymo dydį nustatant pagal vaiko poreikių ir tėvų turtinės padėties balanso sistemą – pareiga užtikrinti bent minimalius vaiko poreikius, o esant galimybei maksimalius užtikrina, kad išlaikymo dydis būtų tinkamas.

Šaltinių sąrašas

Teisės norminiai aktai

1. Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija. *Paskelbta Generalinės Asamblėjos 1959 m. lapkričio 20 d. 1/86 (XIV) rezoliucija.*
2. 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos protokolą dėl išlaikymo prievolėms taikytinos teisės, patvirtintas 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos sprendimu 2009/941/EB.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220-0
4. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, Nr. 74-2262
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, Nr. 36-1340.
7. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas. *Vyriausybės žinios*, 1969-07-30, Nr. 21-186.
8. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, *Valstybės žinios*, 1996-04-12, Nr. 33-807.

Užsienio teisės aktai:

1. Belgijos civilinio kodeksas
2. Prancūzijos civilinio kodeksas
3. Slovakijos Šeimos įstatymas
4. Estijos šeimos teisės įstatymas
5. Vokietijos civilinis kodeksas

Konstitucinio Teismo doktrina

1. 2007 m. birželio 7d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.194 straipsnio 3 dalies (2004m. lapkričio 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai

Specialioji literatūra

1. Bernotaitytė G. *Vaiko išlaikymo dydžio ir formos nustatymo problemos*, 2006, magistro baigiamasis darbas.
2. Burbaitė D. *Pilnamečių vaikų išlaikymas: optimalaus teisinio reguliavimo modelio paieška*. 2011, magistro baigiamasis darbas
3. Kudinavičiūtė-Michailovienė I., Vėgelienė J., *Child maintenance: several topical theoretical and practical aspect*, *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19
4. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
5. Sagatys G. *Aktualūs vaiko išlaikymo dydžio nustatymo klausimai*. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 71.
6. Sagatys G. *Tėvų pareiga išlaikyti nepilnamečius vaikus: aktualūs subjektų klausimai*. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 67.
7. Urbikaitė G. *Pareiga išlaikyti vaiką ir ją įgyvendinantys subjektai*. 2015. Magistro baigiamasis darbas.

Teismų praktika

EŽTT ir užsienio šalių praktika

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2019-02-04 sprendimas byloje *Petrov and X. v. Russia*, 23608/16,
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015-10-22 sprendimas byloje *Koturenka v. Lithuania*, 10646/08.
3. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014-12-02 sprendimas byloje *Battista v. Italy*, 43978/09.
4. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014-04-29 sprendimas byloje *Z.J. v. Lithuania*, 60092/12,
5. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012-02-21 sprendimas byloje *Boucke v. Montenegro*, 26945/06.
6. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011-07-19 sprendimas byloje *Veljkov v. Serbia*, 23087/07
7. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008-01-22 sprendimas byloje *Hansen v. Germany*, 24345/04.
- 8.

9. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008-09-17 sprendimas byloje *Kehoe v. The United Kingdom*, 2010/06.
10. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006-06-12 sprendimas byloje *Stepenska v. Ukraine*, 24079/02.
11. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001-05-01 sprendimas byloje *T.P. and K.M. v. the United Kingdom*, no. 28945/95;
12. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000-06-27 sprendimas byloje *Nuutinen v. Finland*, no. 32842/96,
13. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015-07-16 sprendimas byloje *A v. B, C-184/14*, ECLI:EU:C:2015:479 43p.
14. House of Lords Judgment in case *Smith v Secretary of State for Work and Pensions and another* (2006) UKH 35.
15. *Cosgrove v Cosgrove* (1996) FLC 92-700.
16. *Blamey and Blamey* (1995) FLC 92-554.

Lietuvos teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005-06-23 nutarimu Nr. 54 patvirtinta „Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant įstatymus, reglamentuojančius tėvų pareigą materialiai išlaikyti savo vaikus, apibendrinimo apžvalga“. Teismų praktika, Nr. 23.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015-12-02 Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės taikymo sprendžiant jurisdikcijos nustatymo klausimą šeimos bylose apžvalga.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016-03-30 Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų, reglamentuojančių taikytinos teisės nustatymo taisyklės šeimos bylose apžvalga.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018-10-16. nutartis civilinėje byloje *K.P. v. M.P.* Nr. 3K-3-395-313/2018
5. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018-02-22 nutartis civilinėje byloje *G.D. v. L.R.* Nr. e3K-3-70-969/2018;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018-02-24 nutartis civilinėje byloje *I.G.. v. K.G.*, Nr. e3K-3-37-678/2018
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017-06-08 nutartis civilinėje byloje *J.R. v. L.P.*, Nr. 3K-3-242- 687/2017
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016-04-08 nutartis civilinėje byloje *L.V. v. V.S.*, Nr. 3K-3-209-916/2016;

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2016-02-03 nutartis civilinėje byloje *L.N. v. A.N.*, Nr. 3K-3-16-706/2016
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015-04-08 nutartis civilinėje byloje *P.K. v. M.P.*, Nr. 3K-3-195/2015;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015-02-13 nutartis civilinėje byloje *R.Š. v. A.Š.*, Nr. 3K-3-27/686/2015;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014-12-10 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-529/2014;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013-11-04 nutartis civilinėje byloje *L. B. v. G. B.*, Nr. 3K-3-534/2013
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013-10-21 nutartis civilinėje byloje *N.P. v. A.P.*, Nr. 3K-3-491/2013;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013-11-04 nutartis civilinėje byloje *L. B. v. G. B.*, Nr. 3K-3-534/2013
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013-03-28 nutartis civilinėje byloje *D.U. v. M.U.*, Nr. 3K-3-209/2013;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegijos 2013-03-28 nutartis civilinėje byloje *V. Z. v. R. Z.*, Nr. 3K-7-24/2013
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013-03-28 nutartis civilinėje byloje *V.Z. v. R.Z.*, Nr. 3K-7-24/2013;
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011-12-19 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-528/2011;
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011-04-05 nutartis civilinėje byloje *V. Z. v. E. Z.*, Nr. 3K-3-154/2011
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011-01-25 nutartis civilinėje byloje *R. B. v. M. B.*, Nr. 3K-3-11/2011;
22. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010-01-18 nutartis civilinėje byloje *T.C. v. N.C.*, Nr. 3K-3-49/2010;
23. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos
24. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010-10-26 nutartis civilinėje byloje *A.K. v. G.C.*, Nr. 3K-3-419/2010;
25. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010-06-28 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-294/2010).
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010-03-01 nutartis civilinėje byloje *R. D. v. Z. D.*, Nr. 3K-3-39/2010

27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009-11-10 nutartis civilinėje byloje *I.V. v. D.V.*, Nr. 3K-3-495/2009;
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009-05-25 nutartis civilinėje byloje *A.L. v. A.L.*, Nr. 3K-7-204/2009;
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008-05-26 nutartis civilinėje byloje *A. L. v. V. L.*, Nr. 3K-3-303/2008
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-11-14 nutartis civilinėje byloje *K.Ch. v. D.Ch.*, Nr. 3K-3-513/2007.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007-03-14 nutartis civilinėje byloje *N.J. v. G.J.* Nr. 3K-3-104/2007
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-11-22 nutartis civilinėje byloje *V.U.. v. A.B.*, Nr. e3K-3-628/2006.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-09-13 nutartis civilinėje byloje *A.S. v. R.S.*, Nr. 3K-3-469/2006;
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-05-24 nutartis civilinėje byloje *D.A. v. R.A.*, Nr. 3K-3-307/2006.
35. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-11-30 nutartis civilinėje byloje *D.V. v. G.V.*, Nr. 3K-3-620/2005;
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-04-15 nutartis civilinėje byloje *Ž.K. v. V.V.*, Nr. 3K-3-193/2005
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-04-19 nutartis civilinėje byloje *D.K. v. T.K.*, Nr. 3K-3-286/2004.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2003-01-17 nutartis *J. J. v. P. J.* byloje Nr. 3K-7-96/2003
39. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002-05-13 nutartis civilinėje byloje *D.N. v. S.J.*, Nr. 3K-3-713/2002.
40. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2018-12-13 nutartis civilinėje byloje *S.K. v. K.Č.*, Nr. E2A-1793-324/2018
41. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2018-08-03 nutartis civilinėje byloje *J.G. v. T.P.*, Nr. 2A-2167-910/2018
42. Šiaulių apygardos teismo 2018-06-28 nutartis civilinėje byloje *D.P. v R.P.* Nr. e2A-454-210/2018.
43. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2018-02-08 nutartis civilinėje byloje *A.G. v. M.K.*, Nr. e2A-577-258/2018

44. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2017-12-21 nutartis civilinėje byloje *M.L. v. R.L.*, Nr. E2A-2228-230/2017
45. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017-04-14 nutartis civilinėje byloje *J.C. v. M.C.* Nr. e2A-1254-580/2017
46. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017-03-02 nutartis civilinėje byloje *E.G. v. D.G.*, Nr. 2A-264-580/2017;
47. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015-09-16 nutartis civilinėje byloje *L.G. v. V.G.*, Nr. 2A-1477-260/2015.
48. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2015-06-29 nutartis civilinėje byloje *K.J. v. R.J.*, Nr. 2A-1301-324/2015
49. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015-04-02 nutartis civilinėje byloje *I.J. v. D.T.*, Nr. 2A-340-777/2015
50. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014-08-26 nutartis civilinėje byloje *M.V. v. R.V.*, Nr. 2A-1279-264/2014
51. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014-09-25 nutartis civilinėje byloje *E.Š. v. R.Š.*, Nr. 2A-676-227/2014.
52. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011-03-14 nutartis civilinėje byloje *I.J. v. V.G.*, 2A-88-623/2011
53. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018-08-20 nutartis civilinėje byloje *N.V. v. N. V.*, Nr.E2-7421-902/2018
54. Kauno miesto apylinkės teismo sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-588-217/2018
55. Šakių rajono apylinkės teismo 2017-10-16 sprendimas civilinėje byloje *R.O. v. M.G.*, Nr. 2-27-876/2017.
56. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2017-01-10 sprendimas civilinėje byloje *A.O. v. A.O.*, Nr. E2-106-793/2017.
57. Jonavos rajono apylinkės teismo 2017-09-05 sprendimas civilinėje byloje *M.A. v. E.K.*, Nr. E2-308-559/2017
58. Šakių rajono apylinkės teismo 2016-12-13 sprendimas civilinėje byloje *A.P. v. G.P.*, Nr. 2-1064-876/2016;
59. Kauno apylinkės teismo 2015-01-04 sprendimas byloje *E.Z. v. V.L.* Nr. 2-921-896/2015.
60. Šiaulių apylinkės teismo 2014-10-24 sprendimas civilinėje byloje *N.K. v. S.K.*, Nr. 2-5022-569/2014;

Tarptautinių ir nacionalinių organizacijų ir institucijų dokumentai ir leidiniai

1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *Metinis informacinis pranešimas*, 2017.
2. Lietuvos teismų statistika [interaktyvus] prieiga internete
<https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> ,
https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2018/04/d2_galutine-ataskaita-10.pdf ;
https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2017/05/d2_lietuvos_teismai_ataskaita.pdf
3. Diuseldorfo lentelė [interaktyvus], prieiga internete, http://www.olg-duesseldorf.nrw.de/infos/Duesseldorfer_Tabelle/Tabelle-2019/Duesseldorfer-Tabelle-2019.pdf ,
https://www.dijuf.de/tl_files/downloads/2016/Duesseldorf_Table_01_01_2016.pdf
(anglų kalba)
4. Directorate-general for internal policies Policy department, Citizen's rights and constitutional affairs. *Child maintenance systems in EU Member States from a gender perspective* [interaktyvus] 2014, prieiga internete
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/474407/IPOL-FEMM_NT\(2014\)474407_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/474407/IPOL-FEMM_NT(2014)474407_EN.pdf)
5. UN Committee on the Rights of the Child, *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration*
6. Bonomi A. *Explanatory report on 2007 Hague protocol, The Hague Conference on Private International Law Permanent Bureau*, 2013
7. Europos teisminis tinklas [interaktyvus], prieiga internete,
http://ec.europa.eu/civiljustice/index_lt.htm
8. Europos e. teisingumo portalas [interaktyvus], prieiga internete <https://e-justice.europa.eu/home.do?plang=lt&action=home>

Santrauka

Raktiniai žodžiai: nepilnamečių vaikų išlaikymas, pilnamečių vaikų išlaikymas, vaikų išlaikymo dydžio nustatymas, vaikų išlaikymo dydžio nustatymo kriterijai.

Darbe analizuotas nepilnamečių ir pilnamečių vaikų išlaikymo institutas Lietuvoje ir užsienio šalyse. Tėvų pareiga materialiai išlaikyti savo vaikus įtvirtinta tarptautinėje teisėje, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje ir nacionaliniuose teisės aktuose. Išlaikymo dydis turi užtikrinti vaiko augimui, vystymuisi tinkamas sąlygas nepaisant to, ar vaikas gyvena su abiem tėvais, ar tėvų santykiai nutrūkę. Valstybės įgyvendindamos pareigą užtikrinti šios tėvų pareigos įgyvendinimą nustato, kaip turi būti sprendžiamas išlaikymo dydžio klausimas. Vaikų išlaikymo dydžio sistema, kuri remiasi tėvų turitinių galimybių ir vaiko poreikių balansu taikoma Lietuvoje ir kitose šalyse. Šios sistemos taikymas praktikoje yra pakankamai sudėtingas dėl itin daug vertinamųjų kriterijų ir individualios situacijos vertinimu. Palyginus šią sistemą su „procentinės pajamų dalies“ sistema anksčiau naudota Lietuvoje ir dar naudojama keliose šalyse, nustatyta, kad nepaisant paprasto taikymo, procentinės pajamų dalies sistema yra ydinga, o šiuo metu įtvirtinta yra tinkamesnė, užtikrina teisingumo ir prioritetinės vaikų teisių ir interesų gynimo principą. Procentinės pajamų dalies sistema atsižvelgia tik į išlaikymą teikiančiojo pajamas, todėl šiuo atveju nėra vertinami vaiko poreikiai, kurie laikomi esminiu išlaikymo tikslu (patenkinti vaiko poreikius), be to, formalus pajamų vertinimas neapima gaunamų pajamų pakankamumo, galimybių šias pajamas padidinti klausimų¹²³. Nors Lietuvoje taikoma sistema laikytina pakankamai gera, jos praktinis pritaikymas sudėtingas. Atliekant teismų praktikos analizę, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateiktais išaiškinimais ne visada remiasi žemesniųjų instancijų teismai. Nepaisant to, teismai pakankamai išsamiai analizuoja aplinkybes, pateikiamus įrodymus, o Lietuvos teisinė sistema sudaro galimybę priimtus sprendimus skųsti, peržiūrėti ir užtikrina teisę į tinkamą bylos nagrinėjimą.

¹²³ Išskyrus atvejus, jei taikant procentinės pajamų dalies sistemą, taikomas ir fiktyvių pajamų (galimų gauti pajamų) vertinimas.

Summary

Problems of Determining the Amount of Maintenance Awarded to Dependent Children in Practice of Lithuania and Foreign Countries.

In this study was analyzed children maintenance regulation by law in Lithuania and European Union countries. The obligation of parents to materially maintain their children is enshrined by international law, United Nations Convention on the Rights of the Child and national legislation. Amount of maintenance should ensure the right conditions for the child's growth and development, whether the child lives with both parents or if the parent's relationship is broken. When implementing their duty to enforce this parental responsibility, states determine how the of maintenance amount problem should be solved. Child support system based on a balance between parents property situation and the needs of the child is used by many countries. The practical application of this system is rather complicated duo to the high number of evaluation criteria and individual assessment of the situation. Comparing this system with the „percentage of income“ system, which was previously used in Lithuania and still in use in several countries, despite its simple application, the „percentage of income“ system is flawed and the currently established system is more appropriate. This also ensures the principle of justice and the protection of the rights and best interests of children. Although the system applied in Lithuania is considered good enough but its practical application is complicated. In the case-law analysis, the Supreme Court's explanations are not always used by lower courts. Nevertheless, the courts properly analyze the facts, evidences presented in sufficient detail, and the Lithuanian legal system makes it possible to appeal, review decisions and guarantee the right to a fair hearing.